

katsaus

 KRIITTINEN KORKEAKOULU

3 · 1990

KARI E. TURUNEN	3	Työtä ja koulutusta
LIISA SUURLA	4	Avuttomuuden ilosanoma — ihmisen kehitystie
VEIKKO SALOVAARA	7	Tarvitaanko Suomessa perestroikaa?
MATTI HYRYLÄINEN	12	Kommentti Salovaaralle
PIRKKO HAKKILA	13	Venceslauksen valtakunnassa
KARI E. TURUNEN	18	Lectio praecursoria
INKA	22	elää eri tavoin
KIKKA VIKMAN	26	Savu
ARVI TUOMI	29	Taiteilija ja tietäjä historiankirjoittajana

katsaus

JULKAISIJA Kriittinen korkeakoulu ry.

TOIMISTO Kasarmikatu 19, 00130 Helsinki
Avoimna 9—16
Puhelin 624 977
Postisiirtotili 715 56-0

TOIMITUS Kari E. Turunen, päätoimittaja
Asta Haapalainen, toimitussihteeri
Sini Piippo, toimittaja

TAITTO Kalervo Haapalainen

TILAUKSET 100 mk/vuosi, 6 numeroa vuodessa

IRTONUMEROT 20 mk, Kriittisen korkeakoulun toimisto,
Akateeminen kirjakauppa, Suomalainen Kirjakauppa,

ILMOITUKSET 1/1 sivua 900 mk, 1/2 sivua 500 mk, 1/3 sivua 350 mk

PAINO Painotalo MIKTOR Helsinki

KRIITTINEN KORKEAKOULU perustettu vuonna 1968
sitoutumaton, valtion tukema koulutus- ja kulttuurikeskus
aikuisena kasvamisen mahdollisuuksia
myös ammatillisesti suuntautunutta koulutusta
erilaisia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen
aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamista

SIHTEERISTÖ Esko Paakkola (yleissuunnittelu)
Asta Haapalainen (tiedotus, INKA)
Liisa Kiesiläinen (kasvatuskulttuuri)
Terttu Lemström (toimisto, INKA, näyttelyt)
Sini Piippo (esitelmä- ja keskustelutilaisuudet, kolumnipalvelu)
Keijo Tahkokallio (sapattikoulutus)

JOHTOKUNTA Johtaja Tapani Sihvola (puheenjohtaja), kansanedustaja Arja Alho, yhdyskuntatyöntekijä Päivi Anunti, toimitusjohtaja Veli Matti Autio, filosofian lisensiaatti Markku Graae, kasvatustieteen kandidaatti Kauko Komulainen, professori Erkki Lähde, kirjailija Matti Paavilainen, kansanedustaja Sirpa Pietikäinen, yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Kari E. Turunen

Kriittisen korkeakoulun jäsenmaksu 50 mk/ ainaisjäsenmaksu 400 mk

Katsauksen artikkelien osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli lähde mainitaan.

TYÖTÄ JA KOULUTUSTA

Useimmat meistä suomalaisista ovat vielä kasvaneet ympäristössä, jossa tehtiin "oikeata työtä". Tarkoitan oikealla työllä konkreettisesti maan tai muun elämälle tärkeän aineksen muokkaamista ja käsittelyä. Nyt kuitenkin useimmat työt ovat muuttuneet yhä enemmän "henkiseksi työksi" niin kuin asia ennen vanhaan ilmaistiin. Kun olemme sisäistäneet itseemme vanhakantaisen työn kuvan, voi ajoittain olla vaikea kokea työksi kaikkea sitä touhua, joka on tyypillistä nykyaikaiselle yhteiskunnalle. Työt ovat yhä enemmän pään kuin käden töitä.

Yhteiskunnassa on tutkijoita, konsultteja, kouluttajia, koulutussihteereitä, saarnamiehiä, pappeja, pörssivälittäjiä, muusikkoja, lehtimiehiä, poliitikkoja jne. Tekevätkö he työtä? Näin ajatellaan, koska heille maksetaan palkkaa tai he muuten onnistuvat keräämään varallisuutta. Yhteiskunnassa lisääntyvät koko ajan sellaiset työt, joita totutusti nimitetään palveluammateiksi. Moniin tällaisiin töihin liittyy myös arvovallan sädekehää ja siksi niitä mielellään tehdään.

Kapitalismin voima on ollut siinä, että aina on löytynyt tekijä sellaiselle asialle, jolla on kysyntää ja josta maksetaan. Näin tarpeet ovat tulleet yleensä tyydytetyiksi sikäli kuin yleinen varallisuus on antanut myöten. Ja varallisuuden kasvaessa on löytynyt uusia tarpeita, joille taas puolestaan on jostain ilmaantunut tyydyttäjät. Työt ja tarpeet, joille ei ole ollut kysyntää, ovat kuolleet pois — ehkä lukuunottamatta joitakin julkisen hallinnon sektoreita.

Eräs hämmästyttävän voimakkaasti kasvava työn sektori nykyään on koulutus. Koulutukseen kohdistuu kysyntää ja tätä tarvetta tyydyttämään on noussut lukuisia sekä yksityisiä että yhteiskunnan ylläpitämiä instituutioita. Koulutus aivan ilmeisesti heijastaa sitä tosiasiaa, että varallisuus on kasvanut niin, että koulutus on yksi muoto, johon ylimäärää voidaan suunnata. Mutta toisaalta koulutuksella on tietysti aitoa kysyntää yhteiskunnan ja sen toiminta-alueiden kehittyessä ja muutuessa. Todellisuuteen, asioihin ja välineisiin, on orientoituttava uudella tavalla, työtä on tehostettava, ja siksi on koulutettava.

Koulutuksesta on tullut nykyisessä laajuudessaan uusi työn muoto. Kouluttajana ja opettajana toimiminen tuntuu ja näyttää olevan kuitenkin yksi kuluttavimpia ammatteja. Kouluttaja polttaa itsensä usein nopeasti loppuun, nopeammin usein kuin perinteinen opettaja. Ihmissuhdetyö, johon kohdistuu lisäksi osaamisen ja onnistumisen erityisiä paineita, on erityisen kuluttavaa. Uudistuminen kouluttajana ja opettajana on usein vaikeampaa ja vaativampaa kuin muissa ammateissa. Ihmisten kohtaaminen vaativissa tilanteissa on ajoittain ahdistavaa kenelle tahansa ja ahdistus voi alkaa kumuloitua. Kaikki tietysti riippuu persoonallisuuden rakenteesta.

Ei vain koulutustyö vaan kaikki työ näyttää yhteiskunnassa muuttuvan yhä raskaammaksi. Tämä johtuu siitä, että kaikkinaisen muutos vaatii yhä uudelleen uutta orientoitumista asioihin, uutta koulutusta. Lisäksi ammattitaito, kilpailu ja menestymisen vaatimukset näyttävät kasvavan jatkuvasti. Vanhemmiten ihminen alkaa jo lähes luonnostaan vastustaa muutosta, koska ei jaksaisi orientoitua uudelleen; sielunenergiat eivät tunnu siihen riittävän.

Eri ammattialojen ihmisten parissa liikkeessä huomaa vaatimusten paineen kasvaneen ja ihmisten usein kärsivän työstä. Enää ei useinkaan tarvitse tehdä työtä "otsansa hiessä", vaan "sielunsa ahdistuksessa". Varallisuuden tavoittelu ja kansainvälisen kilpailun paine tuntuvat kuitenkin pitävän meidät ehdottomasti oravanpyörässä; emme voi valita elämäämme. Onko niin, että työtä on se, mikä tuntuu ajoittain raskaalta.

KET

AVUTTOMUUDEN ILOSANOMA — IHMISEN KEHITYSTIE

Vähittäinen, väistämätön muutos on lohdullista, sillä se kertoo elämän voimasta ja salatusta tarkoituksesta, mysteeristä, jota ei ymmärrä ja jota ei onneksi tarvitse ymmärtääkään, ainakaan vielä. Sen sijaan tulee ymmärtää kaikki, mistä omassa itsessään voi tulla tietoiseksi.

Liisa Suurla

kirjailija
Helsinki

Särkyminen

Ihminen tarvitsee elääkseen ja kasvaakseen joitakin asioita. Hänellä on ruumiillisia tarpeita kuten ruoka ja vaatteet, turvallisuuden, johonkin kuulumisen tarve, rakkauden ja arvostuksen tarve, tarve tulla hyväksytyksi sellaisena kuin on ja itsensä toteuttamisen tarve.

Jos lapsi joutuu tinkimään tai luopumaan omien tarpeittensa tyydyttämisestä hän "kadottaa sielunsa" eli hän menettää yhteyden itseensä, omiin tunteisiinsa ja identiteettiinsä. Silloin hän ymmärtää, että selviytyäkseen hengissä arvaamattomassa maailmassa hänen on ensisijaisesti ymmärrettävä muita, esimerkiksi alettava mielistellä. Omia tunteita ei saa näyttää, koska ei ole ketään joka ottaisi ne vastaan, jakaisi ne hänen kanssaan. Lapsi menettää luottamuksensa ihmisiin. Hän päättelee: Mitä vähemmän tarvitsen muita sen vähemmän minuun sattuu.

Eräs lapsi esimerkiksi syntyi perheeseen, jossa vallitsi halvaannuttava elämänpelko ja jossa tunteiden ilmaiseminen oli ehdottoman kiellettyä. Hänelle sanottiin, ettei hän saisi itkeä, ettei näyttäisi niin rumalta. Ilonpitoa taas pidettiin riek-

kumisena, josta seuraisi rangaistus. Lapsen suurin ansio oli, että hän oli helppo kiltti lapsi, kuin puolikas. Hän vetäytyi mielikuvitusmaailmoihinsa turvaan uhkaavalta räjähdykseltä. Tunteenpurkaukset olivat sallittuja vain aikuisille.

Tällaisista lapsista kasvaa näennäisvahvoja ihmisiä. Todellisuudessa he eivät kuitenkaan elä, vaan suorittavat elämää. Särkymisestä, sielun kadottamisesta, ei voi syyttää ketään, sillä myös tämän lapsen vanhemmat ovat näennäisvahvuuden uhreja.

Kivi putoaa pohjaan

Onneton sukupolvien mittainen ketju voidaan katkaista, kun ihminen suostuu särkymään tarpeeksi, uskaltaa luopua puremasta hammas-uhmakkaasti yhteen ja putoamaan pohjaan kuin kivi. Täydellisestä avuttomuuden ja heikkouden kokemuksesta tuleekin käännekohta, jossa ihminen huokaa, ettei jaksa enää. Hän tuntee tarvitsevansa toisten ihmisten apua. Paradoksaalista on kuitenkin että heikkouden ja voimattomuuden kokemuksesta ei voi itse aiheuttaa omalla tahdonvoimallaan, sen elämä joko antaa

tai ei anna! Kutsun sitä armonksi. Eräs ystäväni määritteli armon asiaksi, jota kipeästi kaipaa tietämättä kaipaavansa. Sen ymmärtää vasta, kun löytää sen.

Pohjalle pudonnut ihminen alkaa pian ymmärtää, että kyseessä onkin uuden elämän alku, se mitä kutsutaan uudestisyntymiseksi. Kokemukset ovat usein rajuja. Jotkut voivat joutua mielisairaalaan, vankilaan tai vuosikautiseen masennukseen tai menettää perheensä tai puolisonsa tai peräti kaikkea tätä. Näyttää olevan niin, että vasta rankka ravis-telu pudottaa ihmisen oma-voimaisuudesta avuttomuuteen ja heikkouteen. Siitä seuraa nöyryys. Nöyryys on huonokaukuinen sana, mutta sillä on selkeä sisältö: se tarkoittaa tosiasioiden myöntämistä ja niihin suostumista. Tosiasioiden myöntäminen tekee kipeää, mutta myös vapauttaa.

Tutustuin äskeittäin mieheen, joka kertoi oman kokemuksensa pohjaan putoamisesta. Hän oli naimisissa, mutta hänellä oli suhde toiseen naiseen. Hän olisi halunnut jättää perheensä ja muuttaa yhteen uuden naisensa kanssa, mutta tämä ei ollut siihen kuitenkaan halukas. Se oli miehelle kova isku.

Eräänä yönä hän makasi yksin omassa sängyssään ja tunsi, miten viha nousi hänessä. Hän tunsi haluavansa tappaa jonkun. Kenet tahansa. Hän kuitenkin käsitti tilansa vaarallisuuden ja pysyi vuoteessaan.

Hän suostui kauheuteensa, raadollisuuteensa. Hän kuvasi tilaansa täydellisenä avuttomuutena ja voimattomuutena. Seuraavana yönä hän taas koki jotakin odotta-

matonta. Hän kuvasi sitä rakkaudeksi, jolle ei ollut selvää kohdetta, mutta kokemuksena se oli tosi. Mies sanoi, että noiden kokemusten jälkeen hän on ollut täysin erilainen. Sitä eivät muut huomanneet, mutta hän tuntee ja tietää sen itse.

Kieltäminen

Tosiasioiden näkeminen, myöntäminen ja hyväksyminen on vaikeaa, vaikka se kuulostaa yksinkertaiselta. Ihminen haluaisi kiertää ja kiistää ymmärtämisen niin pitkään kuin mahdollista.

Kun mieheni sairastui vakavasti, niin vakavasti että se johti kuolemaan, en kyennyt näkemään asian todellista laitaa. Olen ymmärtänyt jälkeen päin, että jos joku olisi tullut meille käymään, ihan kuka tahansa, hän olisi käsittänyt, että mieheni oli sairaalassa vietävässä tilassa, eikä hänen paikkansa ollut kotona. Mutta minä en sitä käsittänyt. Syyllisyyttä kannoin pitkään.

Kieltäminen voi johtaa kuolemaan. Esimerkiksi alkoholismissa, jonka erityisiin tuntomerkkeihin tosiasioiden kieltäminen kuuluu, on toipuminen suhteellisen harvinaista. Monet kuolevat sairauteensa, koska muut ovat avuttomia auttamaan ihmistä, joka ei halua apua. Arvioidaan, että Suomessa on noin 300.000 juovaa alkoholista. Raittiita alkoholisteja on vain noin 10.000. Mutta he ovat eläviä ihmeitä ja osoituksia armosta sekä uudestisyntymisestä.

Särkyneisyydestä eheytymiseen

Tie särkyneisyydestä eheytymiseen on mahdollinen —

ihmeitä tapahtuu joka päivä —, mutta ihmeen käynnistyminen noudattaa tuntemattomia lakeja, joita ihminen ei voi säädellä.

Silti jokainen voi tehdä oman osuutensa. Siihen kuuluu itsetutkiskelu kunkin päivän tunteiden, tekojen ja ajatusten arviointi. Niiden luonne on hyvä myöntää itselleen ja parhaassa tapauksessa myös jollekin toiselle ihmiselle. Rehellisyys omalle itselleen on eheytyksen eli inhimillisen kasvun perusvaatimus ja tae.

Jumalan ja ihmisen yhteistyö

On tärkeää käsittää, että ihminen voi tehdä jotain eheytykseen ja että se on hänen velvollisuutensaakin. Intialainen sananlasku sanoo, että Jumala kyllä ruokkii linnut, mutta ei kanna matoja niille suuhun. Ihmisen osuus on pieni mutta välttämätön.

Millaisia tekoja on hyvä tehdä? Kuunneltuani viisaita ja kokeneita ihmisiä olen tajunnut, ettei ihminen selviydy yksinään, vaan tarvitsee muitten apua. Omalla kohdalla sitä on vaikea myöntää, muiden kohdalla helpompaa. Ihminen ei olekaan elämänsä säätäjä eikä määrääjä, vaan jokin suurempi voima on sisällyttänyt kaiken suunnitelmaansa. Sen ymmärtäminen on välttämätöntä.

Ymmärtäminen on yksilön teko, vaikei hänen ansiotaan. Eheytykseen — jos on käsittänyt särkyneensä — on ymmärrettävä, miten ja miksi on särkynyt. Siihen pääsee käsiksi tarkastele-

malla koko elämänsä. Sitä voisi kutsua tunnehistoriaksi. Siihen kootaan kaikki mahdolliset asiat niin kaukaa kuin muistaa, sekä tuskaa että iloa tuottavat. Toisista asioista ihminen on vastuussa, toisista ei, mutta kaikki elämän asiat kuuluvat tämän tutkimuksen piiriin. Sitten pyydetään jotakuta ihmistä kuuntelemaan tarina, joka kerrotaan niin rehellisesti ja avoimesti kuin mahdollista. Se on samalla luottamisen opettelemista, edes yhteen ihmiseen luottamista. Todennäköisesti kuulija vastaa samanlaisella luottamuksella ja kertoo omista kokemuksistaan, jolloin kumpikin rikastuvat.

Tutkimuksen tarkoituksena on tutustua omiin voimiin ja heikkouksiin, oppia tietämään millainen on, kuka on. Seuraavaksi pyritään eheyttämään rikkoutuneet ihmisuhteet. Tosin on hyvä muistaa, että kukaan ei ole kaikkivoipa tässäkin asiassa. Voi tehdä vain osuutensa ja tyytyä siihen, että jotkut ihmisuhteet ovat niin vaurioituneita, ettei niitä saa ehyiksi vaikka miten haluaisi.

Päivittäinen arvio omista tekemisistä ja tekemättä jättämisistä on myös tarpeen, samoin se, että on muitten ihmisten käytettävissä kun pyydetään, mutta muistaa olla puuttumatta asioihin, ellei pyydetä.

Hengellisestä kunnostuksesta huolehtiminen on tärkeää joten mietiskelyn ja rukouksen merkitystä ei voi sivuuttaa.

Puheenvuoro
Kriittinen korkeakoulun
kesäseminaarissa Mikkelissä

TARVITAANKO SUOMESSA PERESTROIKAA?

Ihmisen ympäristöstään saama palaute on tänä päivänä musrkaava; tuho uhkaa. Perusteellinen muutos on tarpeen! Tarvitaan maailmankuvan perusteellinen muutos! Länsimaisen tieteellis-tekni-
sen kulttuurin arvomaailma kaipaa perusteellista uudistamista! Meidän on opittava toimimaan yhteistyössä toistemme ja luonnon kanssa! Meidän on tultava toimeen oman itsemme kanssa!

Veikko
Salovaara
Vantaa

Perestroika

Tarvitaanko Suomessa perestroikaa? Jos kysymys tarkoittaa ylipäätään muutosta, on vastaukseni empimättä myöntävä. Jos perestroika otetaan sanatarkemmin ja sillä tarkoitetaan perusteellista ajattelutavan muutosta, uudelleen rakentamista, asioiden järjestämistä uudella tavalla, silloin asiaan vastaaminen vaatii pohdintaa ja perusteluja.

Vastaan silti jälkimmäiselläkin tavalla muotoiltuun kysymykseen myöntävästi, ja ryhdyn perustelevaan. Etsin samalla vastauksia kysymyksiin: Mikä meni vikaan ja mitä pitäisi tehdä? Aiheen laajuudesta johtuen käsitte-
len sitä yksinkertaistaen ja pelkistäen.

Maailmankuva

Aloitan perestroikan tarpeellisuuden perustelevan maailmankuvasta käsin. Näen että elämä on prosessi, jota kutsutaan evoluutioksi. Evoluutio koskee koko maailmankaikkeutta, aurinkokuntaamme, ihmiskuntaa, ihmistä, ihmisen luomia kulttuureja... Se on koko ajan uutta järjestystä luova määrätietoinen prosessi. Sen kuluessa kehittyvien

olioiden, ideoiden ja asioiden on koko ajan sopeuduttava ympäristönsä vuorovai-
kutuskenttään. Kyse on oppimisprosessista, joka usein tapahtuu vahinkojen tuoman palautteen avulla, kantapään kautta.

Evoluution ideana on saada aikaan yhä parempia työnjaollisia ja erilaisuuksien yhteistyöstä hyötyviä ratkaisuja. Näiden soveltuvuus ympäristöönsä testataan määrällisellä kasvulla. Se näyttää säännöllisesti ajautuvan mahdollisen tilan äärirajoille. Jos vahva idea silloin yrittää rikkoa tilansa rajat, se joutuu tuhoutumishan alaiseksi.

Eurooppalaisen ihmisen luoma tieteellis-tekni-
nen kulttuuri on nyt selvästi saavuttanut mahdollisuuksiensa rajan ja on tunkeutumassa sen yli. Energia, raaka-aineet, ravinto, tila..., kaikki ovat loppumassa. Tilanne on jo nyt kaikille tuttu ja sen syykin on vähitellen paljastumassa: länsimaisen ihmisen arvomaailma on puutteellinen, hänen valintansa ja toimintatapansa ovat väärä. Hänen maailmankuvansa on virheellinen.

Sanotaan, että Descartes ja Newton panivat äiti-maan viralta ja Darwin pani jumalan. Sitten Einstein teki maailmankaikkeuden kellokoneistosta suhteellisen ja hiukkasfyysikat hiukkasten

liikkeestä satunnaisen. Nyt ovat lisäksi kaaosteoreetikot todenneet, ettei luonnon prosessien tuloksia voikaan aina ennustaa, ja näin on luomakunnan kruunu, ihmisenkin pantu viralta. Vakaasti puhuen nyt tiedetään, ettei luontoa voi mielin määrin manipuloida, vaan siihen on sopeuduttava, sen kanssa on toimittava yhteistuumin, kommunikoituva.

Valta

Perestroikan tarpeellisuutta voidaan tarkastella myös vallan ja vallankäytön kannalta. Jokainen työnjaollinen idea, jonka evoluutio tuottaa, edellyttää aina organisaatioita. Siinä erilaiset osat saatetaan yhteistoimintaan toistensa kanssa. Syntyy koordinointi- ja johtamistehävä, syntyy valta ja vallan käyttö.

Ihmiselle luovutettu koordinoivalta on aina ongelmallinen. Itsestään ja onnistumisestaan huolestuneella minätietoisella ihmisellä on käytössään jatkuvasti kehittyvä välineistö ympäristönsä muokkaamiseksi. Hän on toiminnassaan joka hetki oikeaa ja väärää, hyvää ja pahaa koskevan valintaongelman edessä. Valta turmelee aina tämän itsekkään ihmisen, jos sitä ei valvota.

Politiikassa on kyse siitä, toimiiko demokratia niin, että yhteiskunnalliseen työnjako-organisaatioon osallistuvat voivat joka hetki valvoa luovuttamansa vallan käyttöä. Jos valvonta ei toimi, turmeltuu poliittinen valta väistämättä.

Taloudenpidossa tarjoavat markkinat mahdollisuuden työnjaon ja erikoistumi-

sen soveltamiseen. Ideana on, että jokainen tekee taitojensa mukaan hänelle parhaiten soveltuvia töitä ja vaihtaa markkinoilla työnsä tulokset tarpeidensa mukaisesti tuotevalikoimaksi.

Myös markkinavalta on altis turmeltumaan, kuten hyvin tiedämme. Käytetään väkivaltaa heikompia kohtaan ja huijataan parhaan "kauppiastavan" mukaan tyhempiä. Tänä päivänä markkinat ovat saamassa yhä enemmän pelin piirteitä, joilla ei ole mitään yhteyttä tekemisen ja tuottamisen kanssa. Markkinavalta asettaa ensin reilun pelin säännöt, mutta keskittyy sen jälkeen niiden rikkomiseen. Pelimiehet luovat tuottavia pelitilanteita ja yrittävät kuoria niiden avulla kerman markkinoiden pinnalta.

Turmeltunut valta on alistettava valvontaan. Salailuun taipuvainen valta on tuotava päivänvaloon. Valta kokee kaiken tämän uhkana, myös epäonnistumiset nähdään vallan virheinä. Valta on aina riippuvainen siitä järjestelmästä, joka on sen synnyttänyt. Valta on usein myös niin keskinkertaista, ettei se näe muutoksen tarpeellisuutta, eikä osaa sitä itse toteuttaa. Turmeltunut valta on vaihdettava! Tarvitaan perusteellinen muutos, tarvitaan vallan perestroika!

Mikä meni vikaan?

Olemme edellä todenneet, että meidän tieteellis-tekni-

arvomaailma ovat osoittaneet riittämättömiksi ja väärriksikin. Olemme alkaneet vahvasti epäillä, että myös meidän kulttuuriamme teuttavien organisaatioiden valta on turmeltunutta.

Kaikista niistä asioista, jotka tänä päivänä ovat vialla, voidaan laatia pitkiä luetteiloita. Niitä saa lukea päivittäin lehdistä. Hullusti menneet asiat ja uhkaamassa olevat katastrofit ovat kovin tuttuja.

Ihmisten väliset suhteet ovat perinteisesti olleet huolen aiheena. Ihmiset ovat aina pyrkineet ratkaisemaan eturistiriitansa ja ahneutensa aggressioilla. Nyt ovat näiden sotaisten ristiriitojen rinnalle ja ohi nousseet ihmisen luontosuhdetta koskevat ongelmat. Näistä molemmista kohdistuu ihmiseen voimakkaita uhkia ja haasteita.

Ihminen panee ympäristönsä palautteen maailmankuvansa mukaiseen järjestykseen. Maailmankuva tarjoaa hänelle tiedolliset eväät ongelmien ratkaisuun. Se antaa myös arvoilähtökohdat. Näiden yhteisvaikutuksen tuloksena syntyvät tahtotila ja siitä edelleen toimintaa ohjaavat valinnat. Keskeistä tässä on ihmisen suhde itseensä, hänen kykynsä ja uskalluksensa itse kohdata oman elämänsä haasteet.

Nyt kun meidän maailmankuvamme on osoittautunut riittämättömäksi ja kun me kohtaamme ympäristöstä tulevia ylivoimaiselta tuntuvia paineita, on ihmisen mielen tasapaino kovalla koetuksella. Ihminen kokee liikkuvansa sekä henkisesti että fyysisesti mahdollisuuksiensa äärialueilla. Muutokselle on näin olemassa hy-

vät edellytykset — myös perusteelliselle muutokselle, perestroikalle.

Kaaostrukijat sanovat, että monet mahdollisuuksiensa äärialueille joutuneet prosessit menettävät yhtäkkiä kiltin luonteensa ja ennustettavuutensa, alkavat tuottaa kaoottista tulosta. Tällä tavalla saadaan käyttöön runsaasti erilaisia vaihtoehtoja, joista evoluution yhteensovittava prosessi valitsee uuden soveliaamman työjaollisen idean, syntyy perusteellinen muutos. Kulttuurin kannalta tämä tarkoittaa uutta maailmankuvaa ja siitä syntyvää uutta organisaatiota.

Uudet ihmissuhteet

Uutta maailmankuvaa voidaan tarkastella kahdelta taholta, uusien ihmissuhteiden ja uuden luontosuhteen. Uudet ihmissuhteet voidaan jakaa edelleen uusiin organisaatioihin ja uuteen ihmisyyteen.

Kun tarkastellaan organisaatioita niihin liittyvän vallan kannalta, löytyy kolmenlaisia valtaa: taloudellista, poliittista ja kulttuurivaltaa.

Ainakin kahta ensimmäistä on pidettävä välineellisinä.

Taloudellinen valta

Talouselämästä tulee edellyttää, että se luo oikeudenmukaiset markkinat, jotka tukevat kaikkia hyödyttävää taloudellista työnjakoa ja erikoistumista. Jokainen te-

kee työtä kykyjensä mukaan ja saa markkinoilta tarpeidensa mukaan. Tällä tavalla viritetyt markkinat muistuttavat yllättävästi erään tunnetun talousjärjestelmän ideaa.

Markkinainformaation, jota pidetään tärkeänä talouselämän ohjauksen kannalta, pitää sisältää kaikki asiaan liittyvät hyöty- ja haittakustannukset, niin että sen ohjausvaikutukset mm. ympäristön suojelun kannalta ovat oikeita. Markkinat eivät tietenkään saa muistuttaa peliä, jossa kikkailemalla anastetaan toisten tuottama reaalin tulos. Vetoaminen hyvin toimivan pääomahuollon merkitykseen on paljolti pelkkää hämäystä. Oikein suunnattu pääomahuolto on kiinnostunut reaalisien tuotantoprosessin järjestyksestä ja etiikasta, ei pelivoitoista.

Talouselämän pitää lopultakin tunnustaa välineellinen asemansa ja luopua ylivallostaan. Sen loppunkulunut liturgia kansainvälisestä kilpailukyvyvystä ja ikuisesti lisääntyvästä kiireestä ja kilpailusta eivät kohta enää vakuuta ketään. Taloudelle on aina olemassa sen ulkopuolelta tulevia eettisiä, luonnonsuojelullisia yms. reunaehtoja, joita ei voi muuttaa rahamääräiseksi markkinainformaatioksi, vaan ne on hyväksyttävä sellaisinaan.

Meidän tulee ymmärtää, ettemme voi luovuttaa tulevaisuuden suunnittelua koskevaa vastuutamme markkinamekanismille. Markkinat kertovat vain tässä ja nyt valitsevasta asioiden tilasta, kun taas tulevaisuuden suunnittelu koskee ihmiselle mahdollisen ja luvallisen tulevan liikkuma-alan selvit-

tämistä ja haluttavan tulevaisuuden vaihtoehdon etsintää. Tulevaisuuden suunnittelun on aina oltava demokraattinen prosessi, jonka tulos perustuu avoimeen yhteiskuntakeskusteluun. Tulevaisuutta ei kukaan voi pitkällä aikavälillä ennustaa, se on aina suunnittelun haaste.

Poliittinen valta

Poliittista valtaa on demokraattisesti valvottava. Se edellyttää vallankäytön mahdollisimman suurta avoimuutta, joka voidaan saavuttaa vain, jos pääosa asioista käsitellään ruohonjuuritasolla. Käsitelijöinä ovat silloin tapahtumiin osallistuvat ihmiset itse. Heillä on käytettävissään elämän aito palaute ja he voivat näin kokea konkreettisesti vapauden vastuuna. Tällaisessa poliittisessa organisaatiossa ulkopuolista ja yläpuolista valtaa tarvitaan vain edellytysten ja puitteiden luomisessa välittömälle demokratialle.

Kehittynyt demokratia on tietenkin erittäin vaativa poliittinen järjestelmä. Se voi onnistua vain pitkän harjoittelun jälkeen. Eivät suomalaisetkaan ole vielä siihen valmiita. Edelleen kaivataan isähahmoja, jotka ottaisivat kansalta pois tietämisen ja tahtomisen tuskan. Valta kuuluu Helsingin herroille, joita sitten joukolla haukutaan. Todellinen vapaus ja valta on aina vastuu ja siten raskasta kantaa.

Järjestelmämme saadaan toimimaan vain, jos kansalaiset ovat samaistuneet ja motivoituneet. Tänään heitä ehkä vielä voivat innostaa

yhteiskunnan tarjoamat lottovoiton kaltaiset pelimiehen illuusioiden tulevaisuudessa motivaatio rakentuu yhä enemmän oman osallistumisen, vastuun ja vallan varaan.

Politiikanteon muuttuminen ammatiksi on suurelta osin syynä politiikan huonoon uskottavuuteen. Nähdään, että ammattipoliitikko varmistaa kaikissa toimisissaan omaa uraansa. Hänen demokraattinen valvontansa on äärimmäisen vaikeaa varsinkin takahuoneiden salaisissa keskusteluissa. Vapaan kansalaisen valinta poliittiseksi edustajaksi hänen julistamansa eettisen vakaumuksen perusteella antaa paremmat takeet siitä, että hän myös valvonnan ulottumattomissa toimii etiikkansa mukaisesti. Tietenkin poliittisen edustajan tulee aina olla valmis jättämään paikkansa toisille, jos hänen eettinen näkemyksensä vanhenee tai käy epäilyksen alaiseksi. Muutummiskyky ja oppiminen ovat uuden politiikan hyveitä.

Rauha ja aggressio

Sisällytän rauhaan samanarvoisuuden rodun, uskonnon, sukupuolen yms. suhteen. Sisällytän siihen myös ihmisten samanarvoisuuden älyyn ja koulutukseen nähden. En puhu samankaltaisuudesta tai käyttökelpoisuudesta työelämän henkilöresurssikomponentteina.

Millään kulttuurilla tai kansakunnalla ei ole oikeutta perusta omaa hyvinvointiaan sen varaan, että muut kansat pysyvät köyhinä. Nyt

länsimaisen ihmisen ylemmääräinen hyvinvointi perustuu tällaisen olettamuksen varaan samalla kun vähintään kaksi kolmasosaa ihmiskunnasta elää puutteessa. Tämä on vakava uhka maailmanrauhalle.

Rauhaan nojaava ihmisyys on myös yhteistoimintaa, kommunikaatioita ja yhdessäonnistumista ihmisten välillä. Evoluutio hyväksyy vain sellaiset työnjaolliset ideat, jotka ovat sisäisesti harmoniassa ja joiden vuorovaikutus ympäristönsä kanssa on yhteistoiminnallista.

Aggression nojaava ihmisyyskäsitys johtaa väistämättä nykyisen kulttuurin tuhoon ja saattaa koko ihmislajin säilymisen kyseenalaiseksi. Selvästi nähtävissä oleva aggression mahdollisuus sisältyy niiden ihmisten epätoivoon, jotka nyt ovat jääneet maapallon resurssienjaossa osattomiksi. Kansainvaellukset ovat reaalin mahdollisuus tämän päivän "laajentuneessa" Euroopassa. Myös varsinaisissa nälkämaissa kytee.

Uusi luontosuhde

Uuden luontosuhteen kaksi keskeistä tarkastelunäkökulmaa ovat energiakysymys ja biologisten prosessien säilyminen.

Meillä on kiistaton näyttö siitä, että vain suora aurinkoenergia on turvallinen energialähde. Tätä säteilyä, tuulena ja vesivoimana ilmenevää energiaa tulee karkeasti ottaen kiinteä määrä vuosittain maapallolle, joten me olemme siihen nähden nollasummatilan-

teessa.

Aurinkoenergiaa on myös fossiilisissa varastoissa. Sen on myös pysyttävä niissä, jos halutaan säilyttää happi-hiili-tasapaino maan ilmakehässä. Tämä on yksi elämän perusedellytys, josta ei voida tinkiä.

Kiinteään aineeseen aikojen alussa varastoitunut alkuenergia, ydinenergia, on äärimmäisen ongelmallinen asia. Intuitiivisesti näen, ettei sen vapauttaminen ole turvallista maapallolla, jonka prosessit jo erittäin kauan sitten ovat sopeutuneet runsaan radioaktiivisuuden poissaoloon.

Auringon ydinreaktiosta saapuva energia siivilöityy maan ilmakehän ylemmissä kerroksissa kellovilliseksi, ja maan pinnalla oleva radioaktiivisuus on melko vähäistä. Radioaktiivisen säteilyn lisääminen aiheuttaa pieninäkkin annoksina mutaatioiden lisääntymistä. Tämä tarkoittaa sitä, että maapallon elämää säätelevä vuorovaikutuskenttä muuttuu ja pakottaa esille uutta työnjaollista järjestystä. Suurempi muutos vaatii suuremmat sopeutumukset, jotka löytyvät vain kaaoksen kautta.

Meillä on varastoituna myös termistä lämpöä maan uumenissa. Kuun vetovoima aiheuttaa vuorovesi-ilmiön, joka on energiaa. Näiden energialähteiden käyttö lieenee tiettyssä määrin perinteistä ja luovallista.

Biologisista prosesseista otan esille vain yhteyttämisprosessin. Siitä huolehtii maapallon vihreä kasvillisuus maalla ja meressä (plankton). Tämä prosessi on tärkein aurinkoenergian hyödyntäjä. Se tuottaa ravintomme ja sitoo samalla ilma-

kehän hiilen sekä vapauttaa hapen. Hiili-happi -tasapaino syntyy tällä tavoin. Osa yhteyttämistuotteista varastoituu aina maaperään ja tasaa siten ilmaan palamisen pääsevän hiilen.

Auringosta maapallolle saapuva energia virtaa läpi maapallon prosessien pitäen ne käynnissä. Liika energia säteilee lopuksi takaisin avaruuteen ja tasapainosäilyy. Ihmisen toiminnan tuloksina syntyy kuitenkin joukoittain sellaisia kemiallisia yhdisteitä, jotka eivät hajoa ja luovuta sitomaansa lämpöä, vaan jäävät kasvavina jätevarastoina maapallolle. Merkittävä osa näistä yhdisteistä on enemmän tai vähemmän vaarallisia biologisille prosesseille.

Uusi luontosuhde edellyttää, että energialähteenä käytetään auringon suoraa säteilyenergiaa ja että yhteyttävän vihermassan määrä maksimoidaan. Samalla on huolehdittava siitä, ettei haitallisia jätteitä jatkuvasti kasaannu maapallolle, vaan ne poistuvat lämpösäteilynä lopun palatessa takaisin kiertoon.

Uusi kulttuuri

Palaan lopuksi kulttuurivaltaan. Meidän tehtävänämme on rakentaa ja jalostaa edellä kuvatuista yleismaailmallisista ihmisenä olemisen edellytyksistä ja reunaehdoista lähtien uuden ihmisen uusi eettinen arvomaailma ja sitä organisoiva uusi kulttuuri.

Edellytyksiä ovat edellä esitetyn perustella seuraavat asiat: Tasa-arvo, resursien tasajako oikeudenmukaisilla markkinoilla, osallistuva ja osallistava aito demokratia, joka valvoo valtaa niin, ettei se turmellu, osallistuva kansalainen, joka kokee vapautensa vastuuna. Luetteloon kuuluvat myös tiede, joka antaa ihmiselle päätöksenteossa tarvittavan tiedon, ja taide, joka yhdessä tieteen kanssa auttaa laatimaan kokonaisvaltaisen ja toimivan kuvan maailmasta ja sen evoluutioprosessista. Siihen kuuluvat etiikka ja filosofia, jotka muotoilevat ihmisen elämäkokemukselta sytyvän aidon yhdessäonnistumisen ja rakkauden

arvomaailman.

Reunaehtoina tälle uudelle kulttuurille ovat suoran aurinkoenergian käyttö, yhteyttämisen prosessin maksimointi ja vaarallisten jätteiden minimointi. Vain näillä ehtoilla voidaan hiili-happi-tasapaino säilyttää ja ravinnontuotanto pitää yllä. Kaikki ihmisen toiminta on pakotettava näihin rajoihin muutoin tila loppuu ja sitä seuraava kaaos tuottaa aivan uudenlaiset yrittäjät evoluution oppimisprosessiin.

Suomessa ja koko maailmassa tarvitaan perestroika, perusteellinen muutos. Muutoksen keskeinen tekijä on ihminen itse. Kyse on hänen kyvystään ja rohkeudestaan kohdata elämänsä realiteetit ainoalla oikealla tavalla, yhdessäonnistumisen ja rakkauden etiikkaa noudattaen.

Kriittisen korkeakoulun tilaisuudessa 5.3. esitetty puheenvuoro.

TARVITAANKO SUOMESSA PERESTROIKAA VAI JOTAIN MUUTA?

Kysyn ensin tarvitaanko Neuvostoliitossa perestroikaa vai siirtymistä monipuoluejärjestelmään ja markkinatalouteen?

Matti
Hyryläinen
ins.
Vihti

Perestroika-termin lanseeraajan, Gorbatshevin mukaan Neuvostoliitossa tarvitaan perestroikaa: Tarvitaan uudenlaista ajattelua. Täytyy ottaa paremmin huomioon kuluttajien tarpeet; päätökset on vietävä lähemmäs niiden kohteita; ihmisten vastuullisuutta on kasvatettava; luonnon kestokyky on huomioitava jne. Mutta Gorbatshevin mukaan ei tarvita — ainakaan vielä — siirty-

mistä monipuoluejärjestelmään eikä vapaaseen markkinatalouteen.

Tämä on ollut tilanne viimeiset viisi vuotta.

Jos tältä pohjalta kysytään, tarvitaanko lännessä perestroikaa, niin vastaus ei voi olla kuin kieltävä. Mihin ihmeeseen me tarvitsisimme sitä, että asiat menevät viisi vuotta yhä huonommin ja huonommin?

Itse asiassa, tavallaan näin on jo käynyt. Myös meillä on ainakin viiden vuoden ajan vallinnut perestroika-ilmiö. On ajateltu kuten Veikko Salovaara kirjoittaa: "Perusteellinen muutos on tarpeen... länsimaisen ihmisen arvomaailma on puutteellinen... Turmeltunut valta on alistettava valvontaan." Tuskin meillä on viimeisten viiden vuoden aikana ollut yhtään yhteiskunnallista asioista kirjoittajaa, joka ei olisi vaatinut länsi-ihmiseltä aivan uudenlaista suhdetta luontoon, köyhiin maihin ja omiin köyhiinsä.

Jossain asioissa on edistytty, jossain ei. Kokonaisuudessa ei tänään kuitenkaan olla yhtään sen lähempänä suunnanmuutosta kuin aikaisemminkaan. Luonnon vakauden romahtaminen ja köyhyyden paineen väkivaltaisen purkautuminen ovat tänään ainakin yhtä reaalisia uhkia kuin viisi vuotta sitten.

Kuka jaksaa enää uskoa perestroikaan?

Eikö Neuvostoliitossa tarvittaisi ensiksi päätöstä siitä, että siirrytään monipuoluedemokratiaan ja markkinatalouteen, toiseksi kohtuullista siirtymissuunnitelmaa ja kolmanneksi markkinataloudelle sellaista muotoilua, että voitaisiin välttää ainakin joitain lännen talouden vikoja? Eikö siellä tarvittaisi siirtymistä johonkin uuteen järjestelmään, jonka toiminta on kuvattavissa selvin säännöin, joiden mukaan poliitista ja taloudellista vuorovaikutusta käydään? Joita sääntöjä noudattaen tulee automaattisesti otettua paremmin huomioon kuluttajien tarpeet ja luonnon kuormittaminen.

Mutta eikö vastaavasti meilläkin tarvittaisi siirtymistä johonkin uuteen järjestelmään, jonka toiminta on kuvattavissa selvin säännöin, joiden mukaan poliitista ja taloudellista vuorovaikutusta käydään? Ja eikö tämän järjestelmän tulisi olla sellainen, että sen mukaan toimien tulisi automaattisesti otettua nykyistä paremmin huomioon köyhien tarpeet ja luonnon kuormittuminen?

Mitä mieltä Veikko olet tällaisesta vaatimuksesta?

VENCESLAUKSEN VALTAKUNNASSA

Kansainvälinen taikasana DELEGATION avaa portteja ja karsii muodollisuuksia, kun bussillinen parinkymmenen maan kansalaisia ylittää Česke Valeničessä Itävallan ja Tšekkoslovakian rajan.

Pirkko Hakkila

KuvO
Espoo

Hento nuori nainen hyppää oppaaksi ja kertoo olevansa Ludmilla. "Se on vanha tšekkiläinen nimi. Olen todella iloinen voidessani toivottaa teidät tervetulleiksi maahamme nyt, kun kehitys on kääntynyt vapaampaan ja myönteisempään suuntaan."

Samaan hengenvetoon hän kertoo epätoivostaan, kun lasten koulunkäynnin alettua kodin ja koulun aatemaailmojen eroavuudet uhkasivat tuottaa suuria vaikeuksia. "Harkitsimme mieheni kanssa jo maastamuuttoa. Monet ystävästämme olivat jo lähteneet. Ette usko, miten helpottuneita olemme, kun voimme jäädä kotiin." Sydämen kyllyydestä suu puhuu. Mahtaako Ludmilla aavistaakaan, että kuulijoiden joukossa istuu ministeri Mihail Gorbatshovin kabinetista?

Liikutaan saksalaisalueella, mutta seudun hyvin tuntevan itävaltalaisen mukaan siitä ei tule olla tietäkseenkään. Kylät ovat kuin yhteistä Keski-Eurooppaa, sieviä taloja, hoidettua vanhaa, uudisrakentamista, joskus pikkukyliä autioina, sortunut kirkko keskellä. Kesä heikimmillään, tie erinomainen, paikannimet tšekinkieliset. Matka joutuu, lounas, metsästyslinna, ministerin vastaanotto ja illansuussa laskevan auringon heijas-

tukset Prahan kullatuissa torneissa ja kupoleissa.

Zlatá Praha — kultainen Praha

Uni muuttaa Ludmillan muinaisten tarujen prinsessa Libussaksi, jonka näystä syntyi kaupunki, Praha. "Tulee aika, jolloin kaksi kultaista oliivipuuta kasvaa tässä kaupungissa. Niiden latvat yltyvät seitsemänteen tai vaaseen, ja ne tulevat loistamaan maailmalle monien merkkien ja ihmeitten kautta." Ja Zlatá Praha, Kultainen Praha loisti.

Mutta vanhan kaupungin tarut eivät kerro vain kultaisista ajoista. Ne ovat myös synkkiä tarinoita hallitsijain, kansallisuuksien, uskontojen ja aatteiden toistuvista yhteenotoista. Kerrotaan

mestatun tempeliritarin yhä ratsastavan aaveena öisen kaupungin kaduilla. Venceslauksen eli Václavin aukiolla sytytetään yhä kynttilöitä Jan Palachin ja muiden lähistöhistorian marttyyrien muistolle. Sulanut vaha on jähmettynyt miltei puolen metrin korkuiseksi kehäksi uhrien kuvien ja kukkakimppujen ympärille. Laterna Magica -teatterin, Občanské Forumin eli Kansalaisfoorumin päämajan läheisyydessä on holvikattoisen katuosuuden seinäin maalattu viisi valkoista ristiä ja kiinnitetty pronssi-reliefi 17.11.1989 surmansa saaneiden muistoksi. Samettinen vallankumous ei tapahtunut ihmisuhreita. Tornien kullatut huiput koaovat suruharjojen mestä.

Missä on isänmaani?

Kokonainen kävelykatu Staré ja Nové Měston rajalla on näyttelyä tunnuksena kansallishymnin sanat "Missä on isänmaani?". On luotu valtava tilateos ja historian kertauskurssi, joka alkaa taas kunniaan nostetun, maanpaosta maailmansotien välillä itsenäisen Tšekkoslovakian tasavallan ensimmäiseksi presidentiksi kutsutun filosofian professori T.G. Masarykin kuki-tetulta pronssipatsaalta Václavin aukiolla ja jatkuu natsivallan ajan kuvaukseen Na přikopě -kadulla. Liikkeiden ikkunoissa on vanhoista uutisfilmeistä koottuja tauottomia videoesityksiä, ja mainospylväisiin on liimattu suurennettuja lehtien uutiskuvia ja tekstejä. Erään rakennuksen julkisivulla riippuu jättikokoinen repaleinen hakaristilippu.

Seuraavaksi kuljetaan punalippujen alla, joita on vedetty tihein rivein kadun yli seinästä seinään. Videot ja

mainospylväät kertovat aluksi vapautuksen ajasta, sitten stalinismin kiristyväs-tä ja tukahduttavasta otteesta. Kadun keskivaiheilla on häpeäseinä, korkea aita, jolta katsovat maailman stalinistijohtajat kuin syytettyjen aitiosta, Stalin itse keskimäisenä. Seinän edustalla lauletaan isänmaallisia, ennen kiellettyjä laulua vaihtuvien musiikkiyhtyeiden siivittämänä. Kansa laulaa, ja muukalaisten myötäeläminen pannaan mielihyvin merkille.

Laajalle katualueelle mahtuu muutakin musiikkia. Rennon oloiset miehet viuluineen ja banjoineen sekä kristuskasvoinen maastopukuinen kontrabasisti soittavat nopeatempoista kansanmusiikkia ja virkistäytyvät tauoilla juomalla termos-pulloista kylmää olutta. Junior Jazz Band laulusolisteineen pudottelee pesunkestävää neworleansilaista dixieland-jatsia, saa valtavia suo-

sionosoituksia, ja kiertävään hattuun ja avoimiin soitinkoteloihin kertyy kolikoita ja joskus arvokas dollarin seteli. Soittajia ja kuulijoita yhdistää aito esiintymisen ja vastaanottamisen riemu. Uuden vapauden tuoma ilo ja innostus on kaikkialla aistittavissa.

Havel na hrad

"Havel linnaan" ja "Johtaja kansan tahdosta" lukee presidentti Václav Havelin kuvissa liikkeiden ja pankkien ikkunoissa ja seinillä. Kuvia on liimattu myös Pyhän Venceslauksen ratsastajapatsaan korkeaan alustaan Václavin aukiolla. "We love him very much" on ainoa lause, jonka Dagmar, saksaa puhuva isäntämaan edustaja saa sanotuksi englannin kielellä amerikkalais-brittiläis-irlantilais-suomalaisessa pöytäseurueessa, jossa keskustellaan tšekkiläisestä kirjallisuudesta.

Prahan linnan portilla ei näy enää sotilasvartiota, vaan paraatiasuiset vartijat, joiden ankarana tehtävänä näyttää olevan paikoillaan seisominen ilmeenkään värähtämättä, kun turistiryhmä toisensa jälkeen tiivistyy molemmin puolin yhteiseen kuvaan, ja kamerat napsahtelevat.

Presidentin virkatilojen ovesa maan kirjaintunnuksella on muuttunut. Muuan tšekki viittaa slovakkien vaatimukseen nimen tarkistamisesta: "Turhaa siitä on kiivailla. Nimi kuin nimi. Miksi se pitäisi muuttua?" Nimiä muuttuu kuitenkin jatkuvasti, niinpä kommunistipresidentti Gottwaldin nimikkometroa-

sema on jo vaihtunut historialliseksi Vyšehradiksi.

Soittokunta ja paraatijoukko-osasto ovat Hradčanyin linnan pihalla asemissa. Linnan katolla liehuvat Tšekkoslovakian ja Islannin liput. Iso musta auto on odottavan näköinen. Seremonia käynnistyy, kun kaksi presidenttiä, draamakirjailija ja dramaturgi, kävelevät linnan ovelta autoon.

Linnan alueen perimmäisen kujan pikkuruisissa värikkäissä taloissa, joissa ajan etevimmät alkemistit ponnistelivat Rudolf II

Hadsburgilaisen toimeksiannosta elämäneliksiirin ja kullan valmistuksen keksimiseksi, perinne jatkuu muuntuneena. Nykyiset haltijat yrittävät pikku puodeissaan muuttaa monenlaisia kauppatavaroitaan turistivaluutoiksi ansaitakseen elämäneliksiirinsä ja joka-päiväisen leipänsä.

Krušné Hory

Pohjois-Böömin vuoristossa sijaitsee tunnetusti Euroo-

pan pahimmaksi mainittu metsäkuolema-alue. Ensikertalainen kävijä masentuu näkemästään oitis. Olisikohan edes Rabbi Jehuda Löwillä, vanhan Prahan kuuluisalla kabbalistimaagikolla ollut keinoja elämän palauttamiseksi tähän kuoleman valtakuntaan. Hän sentään osasi muovata savesta ihmisen ja loihtia tähän eläväksi tekevän hengen, niin kerrotaan.

Alueella aiemmin käyneet voivat kuitenkin todeta, että uudelleen metsittäminen näyttää muutamilla koealoilla onnistuneen toistaiseksi yllättävän hyvin, kun puulajina on käytetty lehtikuusta ja on suoritettu useita saastuneen maaperän korjaamiseen tähtäviä toimenpiteitä. Aikaisin tieto alueen metsävaurioista on jo vuodelta 1905, jolloin paikallinen metsänomistaja voitti oikeusjutun ratatieyhtiötä vastaan junien savun metsille aiheuttamien vaurioiden johdosta. Verrattuna Kuolan näkyymiin Krušné Hory aavemetsineenkin alkaa jo näyttää paratiisilta.

Sivistyksen voima

Herta Kuusinen sanoi keran toiveikkaasti, että Tšekkoslovakian tie on oleva myös Suomen tie. Kunpa nyt olisikin. Tietyssä mielessä, tšekit näyttävät näet kirkkaasti oivaltaneen, että **SIVISTYKSEN VOIMA ON AINOA PELASTUS**. Kirjallisuus, teatteri, musiikki ja kuvataiteet ovat näille ihmisille henki ja elämä. Mikä juhla onkaan Prahan Kevät 1990, kun vanha maestro Rafael

Kubelik saapuu lännestä johtamaan tšekkiläisiä filharmonikoita avajaiskonsertissa. Kafka saa olla olemassa, Capek ja Kundera saavat olla, ja Prahan linnassa kirjallijapresidentti hahmottelee eurooppalaista sivistysvaltiota, jossa jokainen ihminen olisi yhä valmis suuriin henkilökohtaisiin uhrauksiin, koska luonnonkin kannalta välttämätön perusteellinen talouselämän muutos sitä edellyttää.

Kun on selviydyttävä 40 vuoden aikana tehtyjen virheiden seurauksista, Havel uskoo ihmisten ymmärtävän, ettei kulutustavaravaliokoina ole tärkeintä elämässä. "Haluamme olla kulttuurivaltio, joka perustuu henkiselle arvoille. Meillä voi vielä torjua kaupallisia aggressioita."

Havelille ympäristön kuormittuminen on moraalifilosofinen kysymys, jota ei pelkillä suodattimien kehittelyillä ja asennuksilla ratkaista. Ongelmat ovat syvemmällä teollisuuden ja liike-elämän suhteissa. Tarvitaan koko elinkeinorakenteen muutosta, uutta globaalis-taloudellista järjestelmää ja tasa-arvoisten valtioiden yhteistyötä, jossa tieto vaaroista otetaan todesta, etteivät virheet kertautuisi. — Voisiko kultaisten oliivipuiden aika olla vielä edessäpäin?

Euroopan sydän

Vltava virtaa maisemissa kuin musiikki. Jokainen tšekkilapsi tietää, että virran padoissa ja kivillä asuu veden väkeä, pieniä vihreä-takkisia olentoja, joista jotkut polttavat piippua. Meninikäisilläkin on täällä inhimillisen kulttuurin leimaa.

Muuan retkikohde-vehtii delegaatiota sanoin: **TERVETULO A EUROOPAN SYDÄMEEN**. Kyllä, täällä se tuntuu todella sykkivän.

BALKON MELANTRICHU
LISTOPAD 1989
VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ

Československá Socialistická

LECTIO PRAECURSORIA

-HIUKAN LAAJENNETTU VERSIO LECTIOSTA

Rudolf Steiner (1861—1925) tunnetaan lähinnä hänen teosofiselta pohjalta kehittämästään antroposofisesta hengentieteestä ja siihen liittyvistä sovelluksista (mm. ns. steinerpedagogiikka ja biodynaaminen viljely). Kuitenkin ennen kääntymistään teosofiksi hän oli lähinnä filosofi, vaikka hän filosofisen vaiheensa aikana toimi ahkerasti myös journalistina. Hän oli tällöin varsin laajasti vaikuttava kulttuuripersoona, erityisesti Wienissä, Weimarissa ja Berliinissä.

Kari E. Turunen
yht. lis.
Jyväskylä

Steiner oli omana aikanaan varsin radikaali ja aikaansa seuraava — vaikka hänessä voi nähdä myös konservatiivisia asenteita, jotka osaksi ehkä aiheuttivat sen, että hän toisaalta myös ajautui erilleen oman aikansa vaikuttavista piireistä. Se että häntä vierastettiin — vaikka myös arvostettiin — johtui myös hänen tietyistä omaperäisyydestään. Journalistina ja kriitikkona Steiner oli usein purevan kriittinen.

Tutkimukseni keskittyy Steinerin filosofiseen vaiheeseen ja hänen filosofiseen tuotantoonsa. Laajasti ajatellen filosofina Steiner sijoittuu siihen eurooppalaisen ajattelun perinteeseen, jossa kehittyi reflektiivistä tietoisuutta — yleisesti sanoen itsetietoisuutta — toisaalta tietoisuudesta sinänsä, mutta myös laajemmin inhimillisestä sielunelämästä. Steiner oli omaksunut valistuksen ajalta periytyneen kriittisen järjen käytön ja oli tästä näkökulmasta hyvin pureva ja moderni ajattelija. Hänessä eli tiedostamisen paine, mikä on eräs eurooppalaisen aatteellisen kehityksen valtavirtoja.

Stainer omaksui aikansa intellektuaalisen kulttuurin ja sen tuolloiset intellektuaaliset mahdollisuudet. Tiedostamisen paineessa hän

kohtaa omassa persoonassaan erityisesti yhden sielunelementin, nimittäin ajattelun. Tavallaan hän tulee siitä tietoiseksi psykologisessa mielessä, ts. löytää tämän sielunenergian osana ihmisen kokonaiskokemusta. Kuitenkin — paradoksaalisesti ilmentäen hänen mielessään vaikuttavia taustavirkeitä — hän käsittelee ajattelua tieto-opillisena ongelmana, tieto-opillisesta näkökulmasta. Mutta toisaalta hänen tieto-opillinen tarkastelunsa on omaperäistä ja muistuttaa jonkin verran — huolimatta tietystä vahvasta rationaalisesta perussävystään — psyykkisten energioiden tiedostamista.

Stainerilla ei ollut edellytyksiä — ei historiallisen ajan antimia eikä henkilökohtaisia edellytyksiä — edetä aitoon psykologiseen sielunenergioiden tiedostamiseen, vaan jäi tiettyyn rationaalis-reflektiiviseen ajattelun tiedostamisen tasoon. Hänen saavutuksensa ovat tällä alueella tosin merkittäviä, ja hänen havaintonsa puhuttelevia ja opettavia. Hänen ajatuksensa voivat johdattaa lukijansa kohtamaan ajattelun prosessuaalisena, prosessoitavana ja prosessoivana sisäisenä tosiasiana, aitona persoonallisuusvoimana. Jostain näkö-

kulmasta Steineria voisi pitää kognitiivisena psykologina, vaikkakin hyvin tietopillisesti ja filosofisen tradition mukaisesti suuntautuneena.

Ajattelu — sisäinen tosiasia

Vaikka Steiner on siis ajattelua reflektiivis-rationaalisesti selvittävä tutkija, hänessä vaikuttaa orastavia sielunelämän yleisemmän tiedostamisen paineita. Hän on tavallaan todella sisäisen elämän empiristi, vaikka hän ei tähän suuntaan lopulta kovin pitkälle edennytäkään. Ajattelun dynaaminen liikkeen kohtaaminen ja sen prosessin kuvaus jäikin hänen merkittävimmäksi filosofiseksi saavutukseeseen.

Steinerin taipumusta — vaikkakin ehkä näin jälkikäteen vajavaista taipumustaan — psykologisen tiedostamisen suuntaan kuvastaa se, että hän torjuu sellaisen transkendentiaalifilosofisen ajattelun, jota edusti erityisesti Immanuel Kant. Transkendentiaalifilosofia pyrkii lähinnä tietämisen ehtojen, tajunnan tai tietoisuuden rakenteen selvittämiseen. Paradoksaalisesti Steiner torjui kuitenkin myös sellaisen psykologisen ajattelun, joka synnytti uuden itsetunteuksen kulttuurin. Itsetuntemus psykodynaamisessa mielessä oli Steinerille vastenmielistä.

Steiner koki ajattelun aitoa sisäisenä tosiasiana, joten hän ei ymmärtänyt kantilaista tai muutakaan transkendentiaalifilosofiaa reflektion lähtökohtana. Omista sisäisistä paineistaan johtuen

hän itse asiassa torjui ja arvioi väärin transkendentiaalifilosofian pyrkimykset hakea ns. transkendentiaalista minää, joka on kaiken — nimenomaan kaiken — tietämisen lähtökohta. Myös tällä alueella saavutetaan merkittävää reflektiivistä tietoisuutta.

Steiner oli tosin tietoinen tietämisen lähtökohdan määrittämisen välttämättömyydestä filosofisessa ajattelussa. Tämän ongelman ratkaisemiseksi hän hakee — erityisesti väitöskirjassaan "Totuus ja tiede" — tietoa edellyttämätöntä lähtökohtaa ennen tietoa. Tässäkin hänen näkökulmansa on tavallaan empiristisempi kuin monet transkendentiaalifilosofiset yritykset, jotka yrittävät luoda absoluuttista tiedettä (vrt. klassiset saksalaiset idealistit Fichte, Schelling ja Hegel) tai apodiktista transkendentiaalifilosofiaa (vrt. myöhemmin Husserl).

Steiner yrittää löytää tiedon aitona ilmiönä, ikään kuin tosiasiana inhimillisen kokemuksen osana. Se kuinka Steiner tässä yrityksessään onnistuu — ja se kuinka absoluuttisen tai apodiktisen tieteen rakentajat onnistuvat — on toinen kysymys kuin se, että Steiner puhuttelevasti ja omaperäisesti reflektoi tietämistä. Näin hän luo reflektiivistä ja tietoisuutta prosessoivaa ainesta, jolla on mielestäni kiistämätön arvonsa, kun käsittää Steinerin filosofisen ajattelun perusmotiivit.

Sisäisyyden tiedostaminen

Steiner on ikään kuin yksi etappi matkalla ihmisen sisäisyyden tiedostamisessa.

Jossain määrin voi jopa väittää, ettei hänellä ole ollut tässä mielessä seuraajia. Ajattelua ei ole haluttu tiedostaa elävänä sielunenergiana eikä varsinkaan nähdä sen psykodynaamisia yhteyksiä. Näin Steinerin reflektiivis-kriittinen esityö on mennyt — ainakin toistaiseksi — osittain hukkaan. Steinerin ajattelun puutteet ja vajavuudet ovat estäneet hänen kannattajiaan etenemään suunnassa, johon Steiner itsekin ei ollut vielä valmis.

Steineria voi nimittää eräänlaiseksi esifenomenologiksi, joka oli omaperäisesti tietoinen ihmisen tietävästä ja ajattelevasta olemuksesta. Steinerin kyvyttömyyttä tiedostaa laajemmin ihmisen sielunelämää kuvastaa mm. se, ettei hän selkeästi tehnyt eroa ajattelun ja tietämisen välille. Tietäminen ja ajattelu on hänelle lähes sama asia. Tulkitseen tämän olevan seurausta siitä, ettei hän tavoittanut tietoisesti ajattelun piirissä vaikuttavaa vallan narsismia, erästä inhimillisen omnipotentssin ilmentymää. Tästä tarkemmin tutkielmassa.

Steiner oli lähellä ajattelun vallan tiedostamista, tai ainakin törmäsi tähän sielunenergiaan vimmaisessa Nietzsche-vaiheessaan 1890-luvun alussa. Hän omaksui hetkeksi täysin siemauksin nietzscheläisen ajatuksen "tahdosta valtaan". Hän jopa avoimesti väittää tässä vaiheessa, että hänen filosofiset kirjoituksensa on juuri tässä mielessä ja hengessä kirjoitettu. Tämä on varsin paljastavaa sinänsä, mutta toisaalta Steinerin filosofia ilmentää yleensäkin — vaikkakin hienostuneesti eikä karkeasti,

mutta kuitenkin erikoisella sokaisevalla ehdottomuudella — ajattelun omnipotentssia. Mielestäni tämä hänen henkilönsä piirre — joka on toki yleisinhimillinen — ilmenee myös hänen myöhemmässä antroposofisessa hengetieteessään, vaikka tässä tutkimuksessa ni käsitellenkin antroposofiaa vain viitteenomaisesti.

Filosofiassa — niin kuin usein psykologiassa — tutkijan oma persoonallisuus tulee sisäänkirjoitetuksi teoriaan. Näin hänen kannattajansakin saattavat omaksua huomaamattaan teorian luojan persoonallisuuden piirteistä joitain elementtejä. Näin käy erityisesti, jos ajattelijan ympärille kehittyy yhteiskunnallisia liikkeitä. Näin on tapahtunut Steinerinkin kohdalla. Häntä on jäljitelty ulkoisesti ja avoimesti, mutta ehkä vielä enemmän kätkeytyksi ja tahattomasti.

On syytä todeta, että Steinerin luova ja energinen olemus osoittaa yleensäkin tavatonta eri suuntiin kohdistuvaa luovuutta, mutta myös erityisesti juuri hänen — usein ehkä huumaavat — sisäiset prosessinsa kuvastavat myös hänen lahjakkuuttaan, omaperäisyyttään ja kykyänsä tiedostaa ihmisen sisäisyyttä. Näin jälkeinpäin voimme tosin ajatella hänen tiedostamisensa jääneen puolitiehen — mikä on sekä inhimillisistä että historiallisista syistä ymmärrettävää. Olemme aina puolitiessä, vaikka olisimmekin nyt — joiltain osin — pidemällä kuin Steiner. Näkemykseni mukaan filosofia on prosessuaalinen sisäinen saavutus, jäsentynyt ja jäsennetty ilmaus siitä, mitä yksilö on reflektiivisesti saa-

vuttanut; näin sekä yksilön että filosofian historian edistymisen näkökulmasta.

Inhimillinen vapaus

Steiner on osa — omaperäinen ja edistyksellinen osa — länsimaisen filosofisen tietoisuuden kehityksen ketjua. Ilman hänen myöhempää kääntymistään teosofiaan, hän olisi saattanut saada virallistuneessa filosofian historiassa todennäköisesti jonkin verran huomattun aseman. Ehkä hän olisi jäänytkin filosofiksi, jos hänen oma aikansa olisi ymmärtänyt hänen pyrkimyksensä ja työnsä ja antanut hänelle jonkin aseman. Omaperäisenä, ja jälkeinpäin ajatellen hyvin edistyksellisenä, ajattelijana hän ei saanut — sinänsä tyyppillisesti — omana aikanaan vaikiintunutta asemaa silloisen establishmentin silmissä. Nuoruuden itsetietoisuudessaan Steiner asettui usein ankaran poleemiseen suhteeseen oman aikansa auktoriteetteja vastaan, mikä tuskin edisti hänen asiansa. Hän halusi valloittaa oman ja ainutlaatuisen näkökulman.

Kuvaavasti kuitenkin Steiner ei ensisijaisesti — oman näkemyksensä mukaan — pyrkinyt selvittämään tietoa ja ajattelua, vaan hänelle tärkeää inhimillisen vapauden ongelmaa. Lähinnä luonnontieteen voimakkaan kehityksen vuoksi ja siitä aiheutuvien maailmankatsomuksellisten paineiden takia inhimillinen vapaus alkoi näyttää harhakuvalta. Juuri ajattelun kaikkivoipaisuuden näkökulmasta Stei-

ner uskoi voivansa perustella inhimillisen vapauden. Myös tässä yrityksessään Steiner loi puhuttelevia ajatuskulkuja, joista voi löytää aihetta ihmisen olemuksen prosessuaaliseen tiedostamiseen.

Steinerin idea inhimillisestä vapaudesta ei varmaankaan ole suoranaisesti argumentatiivisesti kumottavissa. Puhuuhan jo se, että voimme kysyä omaa vapauttamme jollain tavoin vapautemme puolesta. Mutta on selvää, että jos Steiner olisi ollut syvemmin tietoinen ihmisen olemuksessa — erityisesti sielullisessa olemuksessa — vaikuttavista tekijöistä, hänen teoreetisointinsa asiasta olisi ollut varmasti toisenlainen. Ehkä nykyään voitaisiin Steinerin virittämänä — mutta ottaen huomioon myös hänen jälkeensä tapahtunut intellektuaalinen kehitys — luoda uusi ja täyteliäisempi näkemys ihmisen mahdollisesta vapaudesta.

Vapauden vaatimukseen liittyen Steinerissa eli voimakkaasti — ja näin hyvin modernisti — ankara tiedostamisen paine. Ehkä hän tämänkin vuoksi joutui oman aikansa järjestelmien ulkopuolelle, koska tiedostaminen on aina vallan ja vallitsevan vastaista, niin nyt kuin silloinkin — ja mahdollisesti ikuisesti.

Persoonallisuuden merkitys

Tutkimustani en ole kuitenkaan aloittanut Steinerin filosofisen ajattelun kuvauksella, vaan olen luonnehtinut hänen sekä persoonallista että aatteellista kehitystään

osaksi Steinerin itsensä esittämisestä ikävaihteoriasta käsin. Omassa näkemyksessäni ihmisen kehityksestä olen pyrkinyt ottamaan huomioon myös psykodynaamisia näkökulmia, jotka Steiner hyvin kiihkeästi torjui. Mielestäni Steinerin luova ja poikkeuksellinen persoona ilmentää havainnollisesti — tosin yksilöllisellä tavalla — ihmisen yleistä kehitystä. Steinerin kehityksen seuraaminen luo mielestäni myös elävän kuvan hänen persoonallisesta ominaislaadustaan.

Mielestäni filosofia on laajasti ottaen persoonallisuuden ilmentymä. Tällöin katsottuna persoonallisuuteen kuuluvan niin psykodynaamisen erityisrakenteen, kuin myös intellektuaalis-ateettiset edellytykset, myttä myös ne reflektiivis-prosessuaaliset saavutukset, jotka filosofoiva ja spekuloiiva mieli saavuttaa. Filosofia on pelkistetyimmillään käsitettynä tietoisuuden reflektiivis-prosessuaalinen saavutus. Mutta filosofia ilmentää jopa myös ajattelijan psykodynamiikkaa, ainakin välillisesti. Mielenkiintoista on mielestäni nähdä kuinka tietty ajattelun omnipotenssi, joka vaikutti Steinerin persoonassa ja joka hänen luovassa persoonassaan tuli havainnollisesti esiin, on tavallaan sisäänkirjoitettuna myös hänen teoretisointiinsa. Tämä piirre säilyi jossain mielessä hänen ajattelussaan koko hänen elämänsä ajan.

Väitöskirja: Rudolf Steinerin kehitys ja ajattelu. Filosofis-psykologinen tutkimus. Arator Oy, Helsinki 1990.

REIJO WILENIUS 60 v.

Katsaus-lehden ja Kriittisen korkeakoulun perustajiin kuuluva kulttuurivaikuttaja Jyväskylän yliopiston filosofian professori Reijo Wilenius täytti 60 v. 22.4.1990.

Kriittisellä korkeakoululla järjestettiin 8.5. pieni juhlatilaisuus Reijo Wileniuksen kunniaksi. Tilaisuudessa julistettiin hänelle tehty juhla-

kirja Teko ja kulttuuri. Juhlahetken tunnelma oli lämmin ja koruton. Ilmassa oli kielojen ja tuomien tuoksua, kesähiirenkorvalla.

Katsaus-lehti esittää Reijo Wileniukselle lämpimät onnentoivotukset ja kiittää mukana elämisestä monissa eri vaiheissa.

A.H.

INKA ELÄÄ ERI TAVOIN

Minun Inka-vuoteni

Kun huomaa, että ajatukset, olemiset ja tekemiset alkavat kulkea samaa rataa kuu-kaudesta toiseen, on aika hypätä maailmaan kädet avoinna. Maailmalla on aina jotain annettavaa. Ensin on vain huomattava oma pysähtynyt minänsä. Sen jälkeen tarvitaan vain rohkeutta ottaa avoimin mielin ja sieluin vastaan. Maailma on täynnä mahdollisuuksia.

Omaan pysähtyneisyyteeni sain lääkettä INKAsta. Sain sitä roppakaupalla. Olikohan yliannostus mahdollista?

Positiivinen elämänsäsenne tuli minulle INKAN aikana hyvin tärkeäksi. Olen huomannut, että se antaa runsaasti voimia elämän kohtaamiseen. Löysin myös värit. Pöydälläni on paperia ja pensseleitä — pääsen maalaamaan heti kun haluan.

INKA on monipuolinen, tekemistä löytyy laidasta laitaan. On hienoa, että mukana on paljon erilaisia ja eri-ikäisiä ihmisiä, joilla on toisilleen annettavaa. INKA on opettanut minut katsomaan maailmaa omilla silmilläni, antanut rohkeutta. Saan olla oma itseni omalla idioottimaisella tavallani. Voin itkeä kun itkettä, voin nauraa kun naurattaa. Voin

pomppia mielin määrin vesilätäköissä, mennä ilman omantunnonontuksia lainaamaan satukirjoja kirjastosta. Voin välillä tutkia ihmismielen syvyyksiä, välillä lukea naistenroskalehtiä, välillä tutkia astrologiaa. Voin todella olla oma itseni omalla häpeämättömällä tavallani.

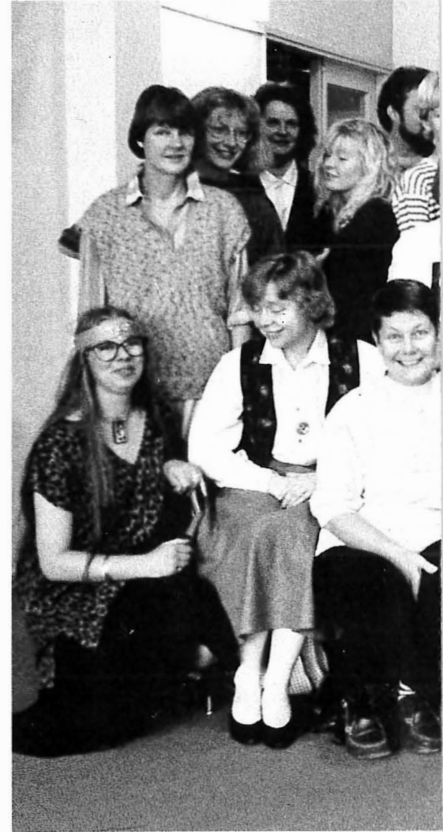
Lainaan lopuksi viisauden Nathaniel Brandenilta ja osoitan sen niin uusille kuin vanhoillekin INKALaisille.

ITSEMME KUNNIOITTA-MINEN ON SITÄ ETTÄ...

Elämme aidosti, puhumme ja toimimme sisimpien vakaumustemme ja tunteisen mukaisesti. Kieltäydymme kantamasta ansaitsematonta syyllisyyttä ja teemme parhaamme puhdistautuaksemme syyllisyydestä joka kenties olemme ansainneet.

Otamme vastuun olemassaolon oikeudestamme, mikä lähtee siitä tiedosta että elämämme ei kuulu muille emmekä ole täällä maan päällä jonkun toisen odotuksia täyttämässä. Rakastamme omaa elämäämme, rakastamme mahdollisuuksiamme kasvaa ja kokea iloa, rakastamme etsimistä ja löytämistä ja ihmisen rajojen tutkimista.

MINNA KAUPPINEN
INKAlainen 1989—1990

Mitä Inka merkitsi minulle?

Pari viikkoa INKAN päättymisen jälkeen katselen seinällä olevaa maalausta ja paria vinksahantutta savi-kipppoa pöydällä. Työt ovat rakkaita, en voisi antaa niitä kenellekään.

Minusta tuntuu, etten ole saanut vielä riittävästi etäisyyttä INKAan ymmärtääkseni, mitä olen kokenut.

ajatuksia,
kokemuksia
ja muistikuvia
päättäneestä
seminaarivuodesta

Pienryhmä oli tärkeä. Siellä harjoiteltiin ihmistuntemusta ja vuorovaikutusta. Ryhmäläiset riisuiivat vähitellen naamarinsa ja rikkoiivat vanhoja käyttäytymismallejaan. Oli jännittävää katsella, kuinka moni muuttui silmissä ihan ulkonaisestikin. Uskon, että INKAssa kohtasivat ihmiset, joiden

oli tarkoitus kohdata.

Huomaan omaksuneeni melkoisesti myönteistä ajattelua ja ottavani asiat sellaisina, kuin ne eteen tulevat. Pidän INKAN muistiinpanot saatavilla. Niistä löytää paljon pohdittavaa.

Muistan erityisesti Helinä Siikalan luennon. Se aloitettiin lattialla maaten jalat tuo-

lille nostettuina. Kerroimme vuorotellen jatkosatua. Se oli vapauttavaa. INKA merkitsee minulle luottamusta, voimaa ja iloa. Se on hyväntahtoinen prosessi, joka edelleen jatkuu ja toimii.

SEIJA PAATERO
INKAlainen 1989—1990

*Tulee pimeä
ja täällä on suuret ikkunat
puut hiljaa*

*Ne odottavat
kuuntelevat ihmisten huminaa*

*Haluan luopua turvallisesta
antaa edes vähän
oppia ottamaan vastaan
Kuka tahansa voi tulla uudeksi*

*Häpeää Pelkoa
Palaan alkuun ja kauemmas*

*Tutustu itseesi
Näe ihminen
Kosketa*

*Ei menkää pois
Menen
Ujosti takaisin*

*Iloinen sisin kumartaa
Nöyrä löytää kunnioituksen
Elämä antaa sen
minkä haluat ottaa vastaan*

*Poski kiinni kaarnassa
tuuli puhuu puulle*

*ANNE MÄNNISTÖ
INKA-lainen 1989–1990*

TULE INKAAN LUKUVUODEKSI 1990—1991

- saamaan uusia kokemuksia
- tutustumaan itseesi, uusiin ihmisiin ja asioihin
- harjoittelemaan monenlaisia taitoja
- tekemään taiteellisia harjoituksia
- panemaan itsesi peliin
- keskustelemaan ja kuuntelemaan
- kasvamaan ihmisenä

Koulutuksella pyritään

- voimavarojen vapautumiseen
- ajattelun elävyyteen
- kykyyn tehdä itsenäisiä ratkaisuja
- elämän pienten ilojen löytämiseen
- sisäisen maailman rikastumiseen
- itsensä ja toisten hyväksymiseen

INKAan kokoonnutaan keskiviikko- ja torstai-iltaisain klo 17.15—20.30. Ohjelmaan kuuluu draamaa, dreijausta, eurytmiaa, kansantansseja, luentoja, luovuutta, maalausta, meditatiivista kirjoittamista, musiikkia, runon kirjoittamista ja keskusteluryhmä.

Koulutus maksaa 2000 mk vuodelta, tarvikemaksua peritään 200 mk. Opettajina toimivat pitkän kokemuksen omaavat eri alojen ammattilaiset.

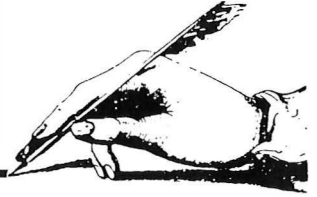
Hakemukset, joissa esitetään lyhyt henkilök kuva ja perusteluja osallistumiselle, lähetetään elokuun aikana Kriittiselle korkeakoululle.

Seminaari alkaa 19.9.

Lisätietoja antavat Asta Haapalainen ja Terttu Lemström puh. 624 977.

Kriittinen korkeakoulu
Kasarmikatu 19
00130 HELSINKI

Yhteistyötä OK-opintokeskuksen kanssa

Nainen ei saa unta. Hän hengittää hitaasti, makaa selälleen ja kuvittelee laskeutuvansa portaita alas. Niiden alapuolella on ovi, joka johtaa hedelmäpuiden varjostamaan puutarhaan. Hän kävelee kohti kuumaa, valkoista hiekkaa ja merta, ajelehtii kevyenä kauemmas ulapalle. Mutta hän kuulee nyt autojen vaimeat äänet kadulla, raitiovaunun, juhlijajoukon naurun. Pariisin helteiset yöt.

Sillä ne hän näistä äänistä muistaa. Ummehtuneelta puulta ja lialta tuoksuvan hotellihuoneen, avoimen ruutikkunan puistoon, hiestä rypyiset lakanat, jotka kiertävät hänen vartalonsa ympärille ja tukahduttavat. Nytkin hänellä on kuuma.

Hän sulkee silmänsä ja tuntee, kuinka miehen käsi kiipeää hitaasti hänen kylkeään pitkin vatsalle, hieroo pyöriä liikkein ylös, alas. Ja hän tajuaa rentoutuvansa vähitellen, sulavansa pehmeäksi, painuvansa jonnekin syvemmälle. Hänen unensa viipyy enää vain hetken. Ei.

Mies on lopettanut hyväilynsä, noussut vuoteelta istumaan. Hän sytyttää kirkkaan pöytälampan.

— Nukutko sä? Hän kysyy. Nainen ei halua sanoa mitään vaan hengittää raskaammin vaihtaen kylkeä.
— Nukutko sä? Mies korottaa ääntään, hellä sively on

muuttunut käsivarren ravisteluksi.

— Eikö täällä haise savu? Nainen raottaa silmiään ja hymyilee.

— Ei haise.

— Haista uudelleen, täällä haisee ihan selvä savu!

Nainen huokaisee ja avaa silmänsä.

— Mä oon niin väsyny, nukkuttaisiin nyt.

Hän silittää miehen hiuksia, suutelee tätä kämmenelle. Mutta mies on alkanut nuuhkia ilmaa kuin koira. Hän repäisee peiton naisen päältä ja nostaa tämän kainaloista istumaan.

— Koita kerrankin keskittyä johonkin, tee mitä mä pyydän. Haista oikein kunnolla! Nainen ei halua riidellä. Hän tekee niin kuin mies käskee, keskittyy pitämään päänsä etukenossa paikallaan ja imaisee ilmaa syvälle keuhkoihinsa.

— No? Mies kysyy kärsimättömästi.

Nainen levittää käsivartensa. Hänen alaston ihonsa hohtaa valkoisena katalampun valossa. Mies katsoo vieressään päätään puistelevaa haurasta olentoa ja ajattelee, kuinka avuton tämä on, omissa maailmoissaan horতোileva lapsi.

— Kummallista, mutta mä en haista mitään, nainen sanoo värisevällä äänellä.

— Haista sitten vielä.

Ja nainen keskittyy uudel-

leen. Hän levittää sieraimensa niin levälleen kuin pystyy, hengittää ilmaa syvälle keuhkoihinsa. On samantekevää, kuinka kauan hän haistelisi, uniaika on joka tapauksessa ohitse. Sitäpaitsi mies on joka tapauksessa oikeassa, hän ei koskaan huomaa mitään.

He nuuhkivat huonetta nyt yhdessä sanomatta sanaakaan. Aika tuntuu pysähtyvän, sitten naisen kasvot kirkastuvat.

— Nyt mä haistan, täällä on savua, miten mä en sitä aikaisemmin huomannu!

Mies näyttää hetken aikaa tyytyväiseltä, sitten hänen kasvonsa kiristyvät, hän näyttää äkkiä väsyneeltä.

— Sammutit sä ne kynttilät olohuoneessa? Hän kysyy.

— Tietysti mä sammutin ne. Mä huuhdoin tulitikutkin lavuaarissa ennen kun mä heitin ne vessanpönttöön.

— Keititsä kaasulla jotain? — En keittäny, kahvinkeitinmenki mä tarkistin kaksi kertaa.

Mies uskoo naisen vakuuteluihin. Lähtiessään kotoa sen on tarkistettava moneen kertaan, että kaasu ja valot on sammutettu tai ettei kissa ole unohtanut vaatekaappiin, viimeistään rappukäytävässä.

— Ettei lampun päälle vaan ole unohtunut joku kangas? Mies päästää pitkän huokausun.

— Se on se steariini, joka haisee ilmassa. Ainahan haisee vävän katkuiselta, ku sammuttaa kynttilät.

— Ei se niistä lähde, nainen parantaa, mä sammutin ne jo tunti sitten!

— Ne on ne kynttilät, pääte-tään näin ja nukutaan. Aivoja kannattaa käyttää aina täl-laisissa tapauksissa.

Mies sammuttaa valot ja painaa päänsä takaisin tyy-nyyn.

Nainen ei voi nukkua. Hän näkee nyt, kun palomiehet sukeltavat sakeaan savuun. Tuli roihuaa seinillä, ovet paukkuvat. Huoneen keskel-lä oleva messinkisänky on sulanut, kaksi muodotto-maksi hiiltynyttä möykkyä retkottaa lattialla. Paareja kannetaan sisään, ja nuori palomies on alkanut oksenta-taa. Ambulanssilla ei ole enää kiire. Mutta lehden painossa miehet haukottelevat painokoneiden kimpussa, ei-vät edes näe painokoneesta tuhatmäärin putoavia mustia otsikoita, jotka täyttävät ko-ko etuaukeaman.

Kaksi rakastavaista löydet-tiin kuoliaiksi palaneina tois-tensa sylistä. Kaksi rakasta-vaista löydettiin kuoliaaksi palaneina toistensa sylistä.

Ja naapurin eläke-ikäinen pariskunta juo aamukahvi-aan niin kuin ennenkin ja soittaa puheluita toisensa perään kauhistellen tapahtu-nutta. Kuinka hyvin he tunsivat kuolleet nuoret, kuinka onnellisia ja mukavia ihmisiä he olivat olleetkaan, kyllä maailma oli toisinaan aivan liian julma. Puhelun päättek-si he aprikoivat, olikohan ky-seessä ollut kaksoisitse-murha.

Nainen värisee. Hän painautuu miehen lämmintä selkää vasten ja tuntee ole-vansa lähempänä tätä kuin

koskaan aikaisemmin. Mies on niin vahva ja turvallinen. Jos hän lähtisi tästä maail-masta, hän ei olisi ainakaan hukassa, mies pitäisi hänet lähellään loppuun asti.

Nainen katselee seinä, varjojen heittämiä kuvioita, hahmoja, jotka itkevät ja hymyilevät toistensa sylissä. Mies vaihtaa kylkeä ja hengittää raskaammin. Naista alkaa äkkiä itkettää.

— Mä en voi nukkua!

Mies avaa silmänsä puistel-len päätään.

— Älä jätä mua nyt, nainen sanoo rukoilevalla äänellä. Mies katuu siinä samassa, miksi hän yleensä oli avan-nut suunsa. Nyt nainen ei jät-täisi häntä rauhaan koko yönä.

— Mennään jumalauta sitte tarkastamaan, mies sanoo pitkän hiljaisuuden jälkeen. Nainen pyyhkii silmiään ja hymyilee helpottuneesti. He nousevat vuoteesta ja sytyt-tävät kaikki valot palamaan. Nainen juoksee mies peräs-sään keittiöön.

— Nolla, nolla, nolla, nolla, nainen osoittaa sormellaan jokaista kaasuhellan nappu-laa, — onhan nää kiinni, kato nyt.

Mies kumartuu hellan eteen, mutta nainen kohot-taa kätensä ilmaan.

— Ei, älä vaan koske mihin-kään, ettei ne vaan napsahda vahingossa päälle!

Mies tyrkkää naisen kau-emmaksi, kumartuu hellan eteen ja nyökkää.

— Ne on siis kaikki kiinni?

Nainen kysyy epäuskoisesti — On, on, mies etsii savuk-keet ja tulitikut kaapista, mutta nainen sieppaa ne hä-nen kädestään ja sytyttää monta palamaan yhtä aikaa. — Mitä helvettiä nyt, mies ärähtää.

Nainen kulkee edestakai-

sin keittiötä palavat tulitikut käsissään ja viuhtoo niillä il-maa kuin klux klux klaanilai-nen. Sitten hän katoaa olo-huoneeseen, palaa hetken kuluttua takaisin paljon rau-hallisempaan ja sanoo:

— Mä tarkistin, ettei kaasua oo ilmassa, kunhan vaan ei olis häkää.

— Älä nyt rupee riehumaan, sä herätät kohta kaikki naa-purit!

Mutta nainen ei ole kuule-vinaanakaan. Hän kiskaisee jääkaapin oven auki ja hais-telee sieltä.

Mies ehdottaa häntä tutki-maan jääkaapin takana ole-via johtoja, ja nainen tekee työtä käskettyä.

— Ei pala missään, nainen sanoo. Hän seisoo hajareisin kädet lanteilla ja pyyhkii hi-keä otsaltaan.

— Mites nyt?

— Älä oo nii saatanan avu-ton, kato vaikka johtoja olk-karissa!

Nainen kiiruhtaa olohuo-neen puolelle, pyöryttää matot rullille ja etenee nelin-kontin nenä lattiaa vasten huoneen nurkasta toiseen.

Hän tutkii taskulampulla johtoja, televisiota ja patte-reita ja nuuhkaisee varmuu-den vuoksi vielä kynttilää-kin. Mies nojaa ovensuulla ja katselee naista.

— No? Hän kysyy.

— Mä en jaksa enää.

— Mee ny sänkyyn. Mä pol-tan tän röökin ja tuun sitte perässä.

Nainen menee.

He ovat maanneet vuo-teessa jo kauan. Mies on kääntänyt taas selkensä ja hengittää raskaammin. Nai-nen tuijottaa kattoon, levit-tää silmiään, ettei vain nu-kahtaisi. Hän on päättänyt valvoa koko yön. Välillä hän katselee miehen vaaleita hiuksia niskassa, jotka kier-

tyvät kiharaan kuin pienellä pojalla. Hän haluaisi koskettaa niitä, silitellä pehmeää ihoa ja suudella sitä. Mutta hän ei kykene liikkumaan. Hän pelkää, että mies pyytäisi hieromaan hänet uneen — eikä hän missään tapauksessa halua valvoa yksin.

— Sammutitsä sen tupakan?

— Nuku nyt, miehen ääni muuttuu paksuksi, huomena sä lässytät sun silmäpuuseistasi, kun et oo nukkunut tarpeeksi.

Naista alkaa itkettää.

— Mitä sä sanot, hänen kurkussaan oleva pala suurenee, ja vatsa kääntyy ylösalaisin.

— Mä ajattelen vaan sun parastas, kulta. Sä stressaat asioista ihan liikaa.

— Miten niin?

— Kato ny itteäs, sähän oot ihan kalmanvalkoinen. Sä tarttet vaan lepoa.

— Kuinka mä vois nukkua ku savua on joka paikassa, mä en voi enää hengittää! Yskiessään nainen kuulee ääniä, jotka paisuvat moninkertaisella vauhdilla hänen päässään.

— Onko siinä jotain pahaa, jos yrittää pelastua varmalta kuolemalta?

— Älä huuda, senkin typerys!

— Sä et rakasta mua yhtään, sä halveksit mua ja ajattelet aina omaa parastas.

Nainen puristaa sormensa nyrkkiin ja heristää niitä miehen kasvojen edessä. Hän haluaisi lyödä tätä voimensa takaa, purra hampaansa rikki.

— Veitsi tässä tulee kurkuun, jos ei yhtään varo, mies sanoo hiljaa, kääntyy vatsalleen.

— Mä vihaan sua, nainen itkee. Hän ajattelee seuraavaa työpäivää, ettei jaksaisi herätä. Hän haluaisi olla seuraa-

vana päivänä sairas, hän ei jaksaa enää, hän on liian väsynyt elämäänsä. Mies hieroo yllättäen hänen niskaansa, sytyttää valon.

— Anna anteeks, mä hermostuin liikaa. Mä oon niin väsynyt, kaikkeen.

Nainen käpertyy hänen kainaloonsa, itku yltyy huohotukseksi, hänen henkensä vinkuu eikä hän saa enää happea. Hänen jäsenensä alkavat vapista, silmät ovat muljahtaneet suuriksi, ne tuijottavat jonnekin kattoon. Mies ravistelee häntä epätoivoisesti. Ja nainen nauttii tuskastaan, ehkä vielä enemmän miehelle aiheuttamastaan tuskasta, hän suorastaan parkuu. Mies nousee yllättäen hänen vatsalleen ja puhalttaa ilmaa hänen keuhkoihinsa. Nainen kääntää inhoten päänsä sivuun, nauraa epätoivoisessa mielessään typerystä ja painaa kämmen suulleen.

Mies hieroo hänen rinta-kehäänsä, ja vähitellen nainen rauhoittuu, lakkaa vapise-
masta. Mutta huohotusta hän ei kykene pidättelemään.

— Sun huulet on ihan kuivat, mies sanoo hellästi ja peittelee hänet valkealla lakanailla.

— Sammutitsä sen savukseen, sano että sammutit, nainen korahtaa.

Mies nyökkää, suutelee naista otsalle.

— Nuku nyt.

— En mä haluu kuolla, revii irti se lakana!

— Rauhoitu.

— Mä en voi nukkua, savua on joka paikassa!

— Eikä oo. Eihän savua edes näy missään.

Mutta nainen nousee vuoteelta istumaan, hänen silmänsä kirkastuvat.

— Jos soitettais talonmie-

helle, tai poliisille.

— Älä oo hullu, mä silitän sut uneen.

Mies sammuttaa valon ja hyväilee hitaasti naisen otsaa.

Nainen kuuntelee yläkerasta kantautuvia ääniä. Hän tuumii, ovatkohan naapuritkin jo huomanneet savun hajun. Hänen tekee mielensä lähteä katsomaan. Hän päättää odotella kuitenkin vielä puoli tuntia. Jos savu haisisi edelleen, hän soittaisi palokunnalle ja poliisille. Mies on nyt nukahtanut — ja koko heidän elämänsä on nyt yksin hänen vastuullaan. Hän tuntee äkillistä mielihyvää.

Hyvin on, hyvin on, hän mummisee itseksensä ja vilkaisee kelloaan. Puoli kaksi. Hän katselee ikkunasta tuulen heilauttelemaa katu-
lamppua, syvää harmautta kerrostalojen kattojen yläpuolella. Hän keksii loistavan ajatuksen lähteä kävelemään hetkeksi ulos raikkaaseen ulkoilmaan, silloin hän voisi tuntea haiseeko savua todella vai ei. Mutta ulkona hän ei voisi olla kovin pitkän aikaa, muuten mies ja kissa voisivat ehtiä kuolla! Yksinäisinä, pienet raukat.

Ei, loppujen lopuksi käveleminen ei ole hyvä ajatus, hän päättää. Itse asiassa hän ei osaa enää edes sanoa, onko savua olemassakaan. Ehkä hän taas vain kuvittelee, kuten mies aina väittää — ja miten usein hän onkaan oikeassa.

KIKKA VIKMAN

TAITEILIJAJA TIETÄJÄ HISTORIANKIRJOITAJANA Uusintapainos Friedellin kulttuurihistoriasta

Egon Friedellin (1878—1938) uskottiin monien yritystensä jäkeen saavuttaneen vakaan aseman Itävallan Wienin teatterielämässä. Näyttelijän uran ohella hän oli ruvennut kirjoittamaan näytelmiä. Välillä Friedell kokeili siipiään myös tiedemaailmassa. Omalaatuinen tutkimusote ja esitystapa aiheuttivat kahden väitöskirjan hylkäämisen. Kolmas, hyväksytty, tuotti väitöskirjaluetteloon merkinnän ”Kelvoton”.

Kun wieniläisboheemi oli saanut ylistävät arvostelut näytelmästään ”Goethe tutkinnossa”, odotettiin jännityksellä uusia draamatekstejä. Mutta miespä olikin kadonnut kuin maan alle. Hänenä tuli ahkera lukutoukka, joka ulkoiselta elämältään alkoi muistuttaa suuresti esikuvaansa Immanuel Kantia. Keskeisenä tuloksena syntyi Uuden ajan kulttuurihistoria, kolme kirjajärkälettä. Vastaanotto oli sensaatiomainen. Toisaalta teos herätti tiedemiespiireissä häikäilemättömän subjektiivisen historiatulkintansa vuoksi myös arvostelua.

Kulttuurihistoria suomennettiin varsin pian ja siitä otettiin lyhyessä ajassa neljä painosta. Empiristisen tutkimusmetodin voimistumisen myötä opus kuitenkin vähin erin poistui alan tutkintovaatimuksista eikä nuori suku-

polvi sitä juurikaan tunne. Meillä Jyväskylän yliopisto säilytti Friedellit pisimpään tenttikirjaluettelossa. Viitosen vuotta sitten löysin teoksen itävaltalaisen kirjallisuuden näyttelystä uusittuna pokkaripainoksena, mikä synnytti aavistelun Friedellrenessanssista. WSOY:n kustantaman näköispainoksen julkaiseminen (1989) oli omiaan vahvistamaan tätä oletusta.

Friedellin kulttuurihistoria edustaa runsaudensarvea, mikä aiheuttaa arvioijalle suuren pulman valita näkökulmansa. Seuraavassa tyydyn ainoastaan luonnostelemaan eräitä perusideoita, joille tekijän kulttuuritulkinta mielestäni rakentuu.

Historia maailmanteatterina

Ranken kuuluisan väitteen mukaan historioitsijan tulee kuvata menneisyyden tapahtumat siten ”kuin todellisuudessa on ollut”. Friedell on täysin toista mieltä. Objektiivinen historiankirjoitus perustuu harhaluuloon. Tämän väittämän hän sinetöi henkeväällä ironialla: ”Jos tuollaiseen sankaritekoon joku joskus pystyisikin, tarvittaisiin lisäksi toinen sankari, jolla riittäisi kärsivällisyyttä niin ikävyyttävään tekstiin lukemiseen”.

Keskustelua plagioinnista ja jonkin selityksen enimmäisestä esittäjästä tekijä pitää täysin turhana. ”Me kaikki olemme maailmanhistorian plagiaattoreita”. Mitä siis historiankirjoitus on? Friedell vastaa: se on omanlaistansa runoutta. Annetun materiaalin pohjalta tutkija luo menneisyydestä vision, joka on täysin hänen omansa. Plagiointikin — tietoiset tai tiedostamattomat — ovat hänen valintojaan.

Edellä sanotun pohjalta käy ymmärrettäväksi, että Friedell asettelee menneisyyden paljolti teatterimaiseen muotoon. Siinä aikakaudet edustavat kukin omaa näytöstään. Nerot ja alkuperäisajattelijat luovat uuden aikakauden käsikirjoituksen. Heidän jäljessään tulevat ajan ”edustavat henkilöt”, jotka esittävät merkittäviä rooleja näkyvien tapahtumien kumussa. Teatteri tarvitsee myös massakohauksia, so. kansan elämän kuvauksia. Näin päädytään vihdoinkin lavasteisiin ja puvustoon, siis aikakauden tapakulttuuriin kaikkineen. Tämän kokonaisuuden Friedell asettaa näkyville kiehtovana speaktaakkelina ja toimii itse siinä kuin valomestarina, joka kohteistaa haluamassaan järjestyksessä kaiken sen, mikä tuntuu kiinnostavalta.

Esittelyn välinäytöksensä todettakoon, että Friedell

kohtasi matkansa pään Wienin kaappauksen yhteydessä keväällä 1938. Pari saksalaista sotilasta yritti tunkeutua juutalaisyntyisen historioitsijan kotiin taskussaan pidätysmääräys. Silloin Friedell huusi ikkunasta kadulla liikkuville "varokaa!" ja hyppäsi kolmannen kerroksen asunnostaan kadulle. Draamalle omistautuneen suuren miehen elämä päättyi dramaattiseen loppukohtaukseen.

Historian liikkeelle panevana voimana toimii Friedellin mukaan aina jokin ajatus. Siihen sisältyy tietynlainen uskomus ja sen mukainen pyrkimysuunta. Vasta uusi ajatus tuottaa ne keksinnöt ja muut näkyvät ilmentymät, joita reaalihistorioitsijat erheellisesti pitävät muutosten varsinaisina syinä.

Ei pidä kuitenkaan päätellä, että filosofit määräisivät historian kulkusuunnan. Uudet ajatukset syntyvät pääsääntöisesti periferiassa ja "maallikkojen" aivoissa. Filosofit yleensä vasta kiteyttävät ajan hengen yhtälöksi. Varsinaiset muutokset puhkeavat ilmiäsuun aluksi konkreettisuutta edustavilla kulttuurialoilla. Tästä syystä vallalle pyrkivä taidesuuntaus näkyy ensimmäiseksi arkkitehtuurissa ja viimeiseksi musiikissa.

Kuvausten kohteita valikoitessaan tai niitä arvottaessaan Friedell on kaikkea muuta kuin puolueeton. Usein hän tuntuu lähes unohtuneen mieliteemojensa pariin. Esimerkiksi Schillerin näytelmiä tekijä analysoi parikymmentä sivua ja suurin piirtein saman verran hän esittelee Kantin filosofi-

aa. Musiikissa ooppera saa keskeisemmän huomion kuin muu taidemusiikki; säveltäjä Offenbachille on suotu enemmän tilaa kuin J.S. Bachille. Lukija saattaa edelleen ihmetellä, miksi kulttuurihistoriassa kuvaillaan tunnontarkasti vaikkapa Fredrik Suuren elämänvaihteita ja hänen sotastrategioitaan.

Kulttuurihistorioitsijan tultujen purkausten kohteista mainittakoon Spinozan filosofian jyrkkäsanainen teilaus. Eräänä maalitaluna on toistuvasti kotikaupunki Wien, jonka kulttuuri-ilmaston takaperoisuutta hän tuon tuosta nälvii. Myöskään Euroopan eri kansallisuudet eivät säästy kritiikiltä. Kirjoittaja ei tosin arvostele ensisijaisesti sitä, mitä negatiivista näiden historiasta voidaan käytännön tasolla kirjata. Tärkeämpänä hän pitää sen osoittamista, millaiset paradigmat uinuvat kunkin kollektiivin taustavaikuttajina. Jos olet englantilainen, arvostat jo valmiiksi deismiä uskonnossa, empirismiä tieteessä ja hyödyllisyys-kriteeriä arkielämän päätöksissä. Toiset euroopalaiset kansat ovat nekin luoneet omat paradigmamallinsa.

Näin johdumme siihen, että Friedell on myös perusteellinen kriitikko maailmanteatterissaan. Vähät hän välittää normaalitieteen vaatimuksesta pysytellä neutraalina tarkastelijana.

Elämän tarkoitus uskonnossa

Johdantoluvussa Friedell hahmottaa inhimillisen kulttuurin pyramidirakennelmaksi. Huippuna on uskonto

ja sitä lähimmäksi pääsevät filosofia sekä taide. Kaikki muu on massiivista kivijalkaa. Toisen kuvan mukaan uskonto edustaa kulttuurin ruumiissa sielua, joka pitää kehon koossa ja saattaa sen korkeampien, näkymättömyiden voimien yhteyteen.

Uskontoa koskevissa käsityksissä kulttuurihistorioitsija on yhtä omaperäinen kuin muissakin mielipiteissään. Hän arvostaa kristillisyydessä vain sellaista, mistä on tunnistettavissa aito sisäisyys ja toisaalta tinkimätön etiikka. Vahvinta sympatiaa hän tuntee keskiajan mystikkoja kohtaan. Myös kveekarit saavat jakamattoman tunnustuksen, koska nämä ainoana ryhmänä harjoittavat täysin rauhanomaista asutuspolitiikkaa Uudella mantereella. Friedellin asenne Lutheriin on ristiriitainen — riittää sivukaupalla ylistystä jos haukuntaakin. Protestanttisuutta hän arvostelee kokonaisuutena kristillisyyden arkipäiväistämisestä ja työn pyhittämisestä.

Rajuimman pesänselvityksen Friedell suorittaa suhteessa omaan taustaansa, juutalaisuuteen. Hänen mielestään juutalaisuuden lopulliset päämäärät ovat aina olleet lattean maallisia. Jeesuksen sanoista lienee juutalainen kuulijakunta kokenut herjaavimpana väitteen, jonka mukaan hänen oppinsa ei ole "tästä maailmasta". Lisäksi juutalaiset ovat äärimmäisyshakuisia. He osaavat vain kirotta tai siunata. Taustana väikkyä vanhatamentillinen jumala-kuva. Friedell toteaa kategorisesti, että Jeesus oli Elävän Jumalan Poika, ei Jehovan. Viimeksi mainittu näyttäytyy hänen mielestään Vanhassa testamentissa lähinnä äreää

beduiinipäällikköä muistut-
tavana hahmona.

★ ★ ★

Kirjailija Thomas Mann liitti Egon Friedellin joukkoon, joka edustaa saksan kielen tyyllitaituruutta maksimissaan. Arviointi ei liene liioiteltu. Maailman ehkä hauskimman ja henkevimmän kulttuurihistorian kirjoittaja tuntuu olevan parhaillaan karakterisoidessaan ilmiöitä ja ihmisiä. Yksistään mehevien attribuuttien käytössä hän on ehtymättömän kekseliäs. Friedellin kieli kangistuu jonkin verran kolmannen osan sivuilla. Sen lienee aiheuttanut yhä laajemmaksi paisunut lähde- materiaali, mikä ymmärrettävästi on vaikeuttanut kirkkaan kuvan luomista.

Friedellin kulttuurihistorian uusintapainos ei ole kustantajalle kulotakaivos. Niiden hinta on suomalaisittain erittäin edullinen. WSOY lieneekin pyrkinyt tällä julkaisulla osoittamaan hyvää kulttuuritahtoa, mikä on syytä panna tyytyväisyydellä merkille. Teoksen uutta ilmestymistä voi samalla pitää kauniina kumarruksena edesmenneelle filosofille ja Jyväskylän korkeakoulun rehtorille Erik Ahlmanille, joka on erinomaisen taitavasti onnistunut suomen- noksessaan tavoittamaan friedelliläisen hengen.

ARVI TUOMI

TEKO JA KULTTUURI

Prof. Reijo Wileniuksen
juhlakirja
toim. Esko Paakkola ja
Kari E. Turunen

Kirjassa tarkastellaan usean kirjoittajan voimin suoma- laista todellisuutta: ihmistä, kasvatusta, yhteiskuntaa ja luontoa. Kaikki nämä teemat ovat kiinnostaneet Reijo Wi-

leniusta ja hän on aktiivisesti toiminut niiden hyväksi.

Kirjoittajina on mielen- kiintoinen joukko vaikuttajia kulttuurin ja yhteiskunnan eri alueilta kirjailija Kalle Päätalosta kansanedustaja Osmo Soinivaaraan.

Kirja on saatavana kirja- kaupoista.

PERUSTEELLINEN VUOSIKOKOUS

Kriittinen korkeakoulu ry:n vuosikokous pidettiin 29.3.90.

Kokouksessa hyväksyttiin muutamin korjauksin viime vuoden toimintakertomus ja myönnettiin johtokunnalle vastuuvapaus. Toimintasuunnitelma kirjoitettiin kokouksessa käytännöllisesti katsoen uudelleen. Aikaa kului viisi ja puoli tuntia.

Talousarvio hyväksyttiin johtokunnan esityksen mukaisena.

Kokous päätti nostaa yhdistyksen jäsenmaksun 170 markkaan, johon sisällytettiin sekä Katsauksen että Ohjelmatiedotteen tilausmaksut.

Johtokunnan kokoonpanossa tapahtui muutoksia. Erovuoroisista Erkki Lähde valittiin uudelleen Helinä Siikala oli ilmoittanut, ettei hän ole enää käytettävissä ja Reijo Wileniusta ei valittu uudelleen.

Uusiksi johtokunnan jäseniksi valittiin yhdyskuntatyöntekijä Päivi Anunti ja toimitusjohtaja Veli Matti Autio.

Vuosikokouksen puheenjohtajana toimi yht.kand. Väinö Partanen. Lisäksi läsnä oli kaksi yhdistyksen jäsentä, yksi johtokunnan jäsen ja pääsihteeri.

KIRJOITTAJAKOULUTUS

Tule opiskelemaan tosissasi

Kolmivuotisen koulutuksen aikana perehdytään monin tavoin kaunokirjallisen lyriikan ja proosan tuottamiseen. Lisäksi tutustutaan kirjallisuuteen ja kehitetään osallistujien kykyä ymmärtää kirjallisuutta.

Pääopettajana toimii kirjailija Matti Paavilainen.

Koulutus muodostuu ns. intensiivijaksoista ja oman tuottamisen kausista. Kokoontumiset ovat viikonloppuisin ja maanantai-iltaisin seitsemän kertaa peräkkäin syys-lokakuulla ja maaliskuuhuhtikuulla. Vastaanottoja pidetään maanantaisin ja tiistaisin.

Hakemukset, joiden pitää sisältää lyhyt elämäkerta, perusteluja koulutukseen osallistumiselle ja enintään 10 liuskan tekstinäyte, lähetetään elokuun aikana Kriittiselle korkeakoululle. Lisäksi järjestetään kaikille hakijoille pakollinen valintatilaisuus 3.9.90.

TILAA ESITE!

Kriittinen korkeakoulu
Kasarmikatu 19
00130 HELSINKI
puh. 90-624977